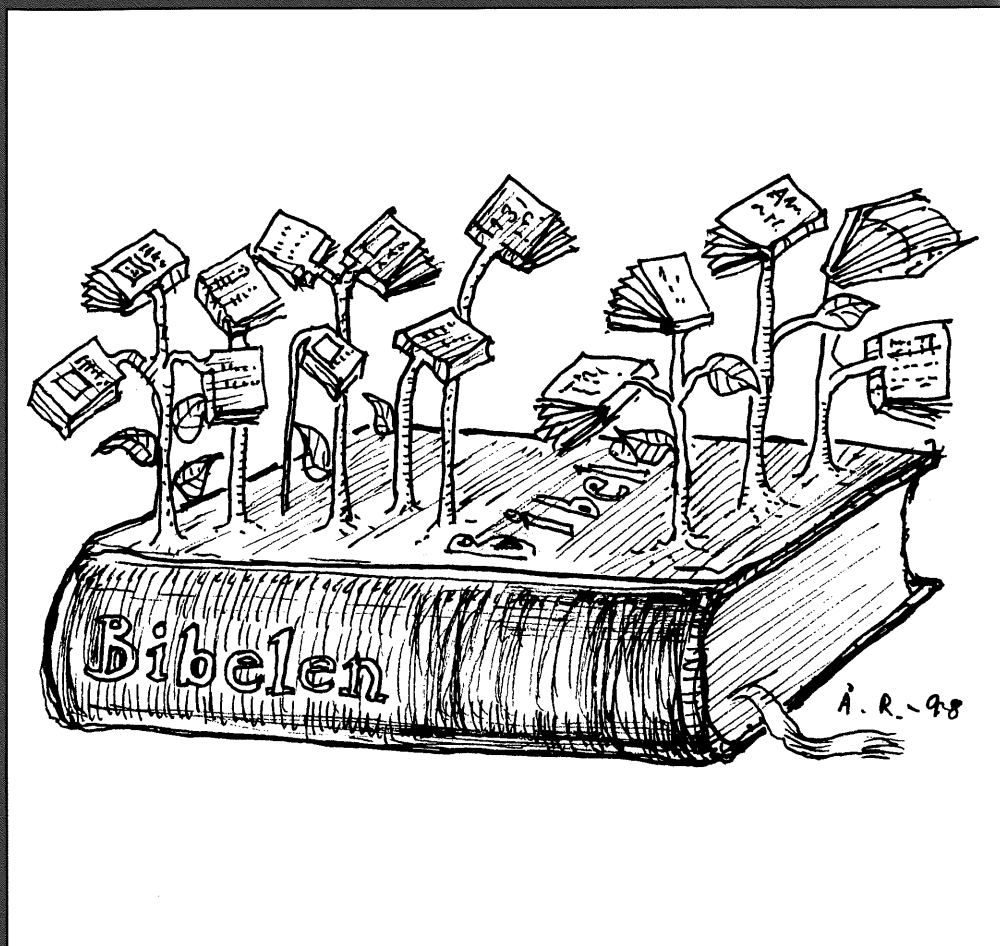

RELIGION OG LIVSSYN

Tidsskrift for
Religionslærer-
foreningen i Norge

ÅRGANG 10 • 1998 • NR 2

Tema: Fortellingen i religionene

Fortellingen

I skrivende stund er 17. mai i morgen. Sett fra en annen klode er denne dagen en merkelig foreteelse; ja, selv fra nabolandet Sverige ser de på denne dagen hos oss med både undring og trolig litt misunnelse – de har som kjent prøvd å blåse liv i en egen nasjonaldag, men har ikke lyktes. Når 17.mai har holdt seg så godt hos oss, skyldes det nok at vi har en historie der «frihetsfortellingen» hatt gode kår. Mødrene har grett og fedrene kjempet og omvendt med relativt jevne mellomrom og lagt til nye og sterke minner. Fortellingene binder til tiden og er med på å skape en historisk følelse: noe er bak oss, noe er foran -vi er en del av noe.

De store religiøse fortellingene har også en slik strukturerende funksjon: Mennesket får en plassering i en større sammenheng, vi er ikke bare løsrevne enkeltelementer som svever rundt i et tomt univers. Dette viser seg også å gjelde sammenhenger der en ikke opererer med en lineær tidsforståelse, eksempler her finnes i Åsulv Landes artikkel med fortellinger fra østens religioner. Fra vår hjemlige sfære har vi en artikkel av Kathrine Moen Mahlum med et eksempel på hvordan den bibelske fortellingen har lagt et mønster for en nyere erkjennelsesroman, Ave Eva, av Edvard Hoem. Oskar Skarsaune tar opp historiske fortellinger som har fått sannhetsstatus i folks bevissthet, mens det i virkeligheten er all grunn til å nyansere. To artikler gir undervisningseksempler der fortellingen står sentralt. Fortellingens tid i religionsundervisningen er ikke over – antagelig tvert i mot. Lykke til med lesning i sommer!

bm

RELIGION OG LIVSSYN

Organ for Religionslærerforeningen i Norge
Nr. 2, 1998, 10 årgang

Redaksjonskomiteen:
Bjørn Myhre (ansv.)
Harald Skottene
Trygve Rø

Redaksjonsråd:
Elisabeth Haakedal
Otto Krogset
Richard Natvig
Dagfinn Fian
Kari Vogt
Svein Olaf Thorbjørnson
Notto Thelle

Illustrasjon:
Åsmund Risnes

Formgivning:
John Jones

Det planlegges 4 nummer i 1998

Tidsfrist for nr. 3, 1998:

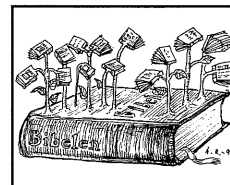
15. august 1998

Trykk:
Allservice A/S, Stavanger

Opplag dette nummer:
850

Redaksjonens adresse:
Religionslærerforeningen
v/Bjørn Myhre
Berg Videregående Skole
John Colletts allé 106
0870 Oslo

ISSN 0802-8214

Innhold

Leder	2
Foreningsnytt: Om stoffmengden i det nye religionsfaget	4
Om ny eksamensordning	6
Tema:	
<i>Aasulv Lande:</i>	
Forteljinga i hinduisme, buddhisme og islam	7
<i>Kathrine Moen Mahlum:</i>	
Bibelen og litteraturen – et dypdykk	17
<i>Oskar Skarsaune:</i>	
Myte og realitet i kristendomshistorien	25
<i>Harald Skottene:</i>	
Kvinnen som ble grepet i ekteskapsbrudd – et eksempel på narrativt bibelarbeid	30
<i>Arna Østnor:</i>	
Livsprosjektet – et eksempel på et narrativt opplegg i etikk	40
Bokmeldinger:	
<i>Elisabeth Maaleng Larsen:</i>	
Myter fra hele verden	42

Husk påmelding til EFTRE-konferansen på Schaeffergården i København, se side 43.

**Tema i neste nummer:
Islam i Norge**

FORENINGSNYTT

Religionslærerforeningen har skrevet to brev – et til statssekretær Totland i KUF om stoffmengden i det nye religionsfaget – og et til eksamenssekretariatet i Oslo/Akershus om de tilsendte eksamensoppgavene.

Religionslærerforeningen i Norge
Adr. Tove Magnus (leder fra aug. 1998)
Eilins vei 6A
1342 Jar

Eidsvoll 12. mai 1998

Statssekretær Marit Totland,
Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.
Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

Et presset fag Religion og etikk med ny, utvidet læreplan i den videregående skolen

Styret i Religionslærerforeningen i Norge har drøftet tidsbruk og –press og emnetrengsel i faget Religion og etikk i den videregående skolen og gjort opp foreløpig status nå etter at den nye læreplanen har virket et år.

Læreplanen - som i andre fag med 3 timer/uke – beskriver undervisning/læringsarbeid i 112 timer gjennom skoleåret. En undersøkelse vi har gjort rundt om på noen representative skoler forteller om den faktiske tidsbruken i dette faget i inneværende skoleår, som vi når nærmer oss slutten på. Konklusjonen: I snitt har dette faget hatt ca 75 undervisningstimer dette året, varierende fra 70 til 83 timer. – Dokumentasjonen kan oversendes om ønskelig. 75 timer pr. år tilsvarer 67% eller 2/3 av det forventede timetall 112.

Til disse tallene knytter det seg noen tilfeldige, men representative utsagn fra lærerne i faget Religion og etikk:

«112 timer har alltid vært for lite, og med utvidet læreplan blir det nå enda verre». «Undervisningen blir – med dette tidspresset og emnetrengselen – enda mer lærerstyrt og dominert av enveiskommunikasjon. Dette er svært uheldig i et fag som Religion og etikk» «Noe må gjøres, det oppleves ikke så ille i andre fag.»

«Ekskursjoner er det nesten umulig å få til: Flere lærere har for første gang i år ikke hatt en eneste ekskursjon i dette faget.»

Fra en skole heter det:

17 Fagplanen er altfor omfattende i forhold til det reelle timetallet vi har til rådighet. Ved vår skole har alle seks klasser hatt ca 75 timer dette året.

- 17 Det lave timetallet henger nøye sammen med Reform 94. På grunn av prosjekter og obligatoriske ekskursjoner i forskjellig fag vil klassene ikke få så mye tid til ordinære fag/timer. Det er ofte deler av klassene som er borte. Dette skaper problemer for progresjonen i faget i de timene man tross alt er samlet.
- 17 Vi håper at læreplanen kan bli justert, slik at vi kan få større valgfrihet. Med så mye obligatorisk stoff vil det nødvendigvis bli mye overflattisk undervisning.

Det er ikke noe nytt at et skolefag står i spenningsfeltet mellom basisfag/vitenskapsdisipliner og samfunnets forventninger til skolefagene. Vi merker dette i det nye religionsfaget ved at idéhistorie/filosofi som basisfag har kommet sterkere inn i tillegg til religionshistorie og kristendom/teologi. Nye strømninger i basisfagene som narrativ tradisjon, er også reflektert i faget.

En utvidelse av faget er resultatet: Det er blitt mer islam, jødedom er blitt obligatorisk, samtidig som det skal leses flere obligatoriske ikke-kristne livssyn og gis idéhistorisk orientering. Kunst er også kommet inn. Samlet fører dette til at faget blir overlesset med fagstoff kamouflert som mål og hovedmomenter.

Når læreplanen er utvidet, og timetallet er blitt som før, forringes muligheten til fordypning og refleksjon, som hittil har vært fagets særpreg

Læreplanen, generell del, definere målene: de seks menneskene, som samles idet sjuende: det integrerte mennesket. Dette er sentralt definert, mens midlene/opplæringsformene bestemmes lokalt. Prosjektarbeid, tverrfaglighet er eneste metode som er sentralt bestemt. Den generelle læreplanen er visjonær og generøs, den oppfordrer til kreativitet og ansvar. Men i læreplanen for Religion og etikk fungerer ikke dette prinsippet: Mål og hovedmomenter er en kamouflert, rigid pensumliste som impliserer et metodisk prinsipp: *Korteste vei mot målet*. Lærerstyrt aktivitet med en stor mengde stoff som må leses av elevene, blir altfor lett resultatet.

Et forhold som gjelder alle fag i Reform 94, men som rammer de små fagene, er at mye av opplæringstiden går med til aktiviteter som ikke er direkte knyttet til fagene. Her kan nevnes heldagsprøver, ekskursjoner, aktivitetsdager, kulturarrangementer, prosjekter, klasselederfunksjoner og elevsamtaler. Alt dette skal foregå innenfor den rammen som er summen av alle fagene. Dette problemet har den enkelte skole selvsagt anledning til å løse internt ved for eksempel timeplanleggingen, men det står likevel fast at innholdet i faget religion og etikk er utvidet, og den samlede tid til som er igjen til opplæring i faget, er redusert.

Når timetallet i dette faget ikke strekker til, blir noen mål i læreplanen særlig skadelidende. Dette gjelder mest de fellesmål som ikke lar seg så lett evaluere, som for eksempel de som går på estetiske uttrykk i religionene og livssyn, og de om vedrører utvikling av holdninger. Mål som trenger modning og refleksjon blir mest skadelidende, mens stoff som lettere lar seg reproducere, har en tendens til å vektlegges sterkere.

En diskusjon må komme om ikke læreplanen i Religion og etikk må revideres, og da må få som utgangspunkt den virkeligheten elevene og lærerne befinner seg i, slik at læreplanen bringes nærmere intensjonene i læreplanen, generell de.

Vennlig hilsen
For Religionslærerforeningen i Norge
v/John Egeland
(fung. leder)

Religionslærerforeningen i Norge
v/ Tove Magnus (leder)
Eilins vei 6A
1342 Jar

Statens utdanningskontor i Oslo og Akershus
Eksamenssekretariatet
Postboks 8105 Dep
0032 Oslo

Eksempeloppgaver – nye læreplaner

De videregående skolene har nylig fått tilsendt «Eksempeloppgaver – nye læreplaner i studieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag», informasjon SUF/Vg-98-011.

Religionslærerforeningen i Norge har mottatt flere henvendelser fra medlemmer i Oslo og Akershus i forbindelse med utsendelse av de nye eksempeleoppgaver i Religion og etikk.

Opgavene ble sendt ut fra SUE datert 06.04.98 og ble registrert på skolene ca. 20.04.98. Noen dager senere kom de til religionsseksjonene.

De fleste skolene har for tiden en periode med heldagsprøver, hvilket betyr at lærerne først ser sine VK II-klasser til vanlige timer i uke 18 eller 19. Dette betyr at det bare er ca. 5-10 dagers undervisning/lærerarbeid igjen før eksamen begynner.

Vi reagerer meget sterkt på at de nye eksempeleoppgavene og de føringer som er bakt inn der, blir sendt ut så så sent. I de generelle forskrifter for eksamen står det klart at elevene i god tid før eksamen skal bli informert om eksamensformen. Vi har ikke mulighet til å forberede og trene elevene i en helt ny eksamensform. Dette skaper stor usikkerhet blant lærere, elever og de som skal være sensur til lokal eller offentlig eksamen. Selv om SUE/Vg-98-011 ikke er bindende, men gir veiledende eksempler og føringer, skaper det unødvendig uro rett før eksamen.

Samtidig har vi en rekke motforestillinger til selve eksempeleoppgavene, både hva angår form og innhold, og hva gjelder mangel på klare kriterier for evaluering av elevens besvarelse på disse oppgavene. Dette vil vi komme tilbake til i et senere brev.

Vi kan ikke se annet enn at disse forslagene kommer på et meget uheldig tidspunkt: altfor seint i dette skoleåret. De vil skape forvirring, og de vil – om de blir brukt – føre til en stor usikkerhet og dermed variasjon i evaluering på grunn av manglende kriterier.

Vennlig hilsen
John Egeland

(fung. leder)

TEMA

Aasulv Lande:

Forteljinga i hinduisme, buddhisme og islam

«Ord og bild» heiter eit svensk kulturtidsskrift; «Syn og segn» er eit kjent norsk. Begge desse tidsskrifta knytter seg til dei grunnleggjande menneskelege ytringsformene «ordet» og «biletet». Til desse to kunne ein elles legge ei tredje: «rørsla». Forteljinga er den eine av ordets genrar, slett ikkje den einaste – men ho spelar ei fundamental rolle i all menneskeleg kultur.

Forteljinga er kanhende den vidast brukte kommunikasjonsform vi har. Ho spenner over alle folkegrupper og stender: Borgaren, handverkaren, arbeidaren og adelsfamilien fortel. Så gjer barnet, ungdommen og den eldre. Alle kulturar – frå eskimoen til afrikanske naturfolk, frå austasiatiske bybuarar til Arabias vandrande handelsfolk gjer det: Dei fortel.

Forteljinga er ikkje berre munnleg, ho har fått skriftleg form i ulike litteraturgenrar og er knytt saman med biletet t.d. i teikneserien og i filmen, og med rørsla, eksempelvis i ritualet. Forteljinga er ordsentral – men ikkje nødvendigvis ei eksklusiv ordets form, noe ikkje minst teatret viser.

Forteljekunsten har som menneskeleg grunnform funne seg rom under ulike vilkår. Her er det naturleg å streke under at dei kulturområde her er tale om, Sør- og Aust asia (hinduisme og buddhisme) og Den nære orienten (islam) har prega sine religionar sterkt. Forteljinga i hinduistisk, buddhistisk og islamsk kontekst har såleis eit djupt og nært tilhøve til kulturtradisjonane i desse områda. Ein kan med ein viss rett påstå at forteljinga i dei religionane vi talar om er meir kulturelt

enn eigentleg religiøst betinga. Hinduistisk forteljing er prega av den indiske kulturtradisjon medan buddhistiske forteljingar har ein vidare kulturkrins i Aust-asia å ause av. Islams forteljarkunst er sprunge fram av dei kulturar der islam har slått rot – først og fremst dei arabiske kulturane.

Mot denne bakgrunnen kan det vere verdfullt å spørje etter dei «store forteljingane» i dei religiøse tradisjonane. For det eine kan vi sjå etter innhald og dernest etter funksjonar. For det tredje kan vi freiste å sjå om det er noen samanheng mellom religionens innhald og sjølve forteljinga. Korleis avspeglar forteljinga religionens bodskap?

Hinduisme

Dei mest kjende historie-kompleksa i hinduismen er det 18 bøker store episke dramaet Mahabharata og det sju bøker store Ramayana, eit episk verk i poetisk form. Desse to historiekompleksa blir gjerne i indisk kontekst kalla itihasa eit ord gjerne omsett med historie. I tillegg til ordet itihasa har ein ordet purana, gjerne omsett med myte. Det er kjeldene for mange velkjende soger om gudar og gudinner. Ein talar ofte om at der er 18 store og 18 små puranas og desse er atter fordelt mellom ulike skolar av kultisk hinduisme (Vaisnava, Saiva og Sakta)

Mahabharata er nedskrive omlag år 300 etter Kristus etter ei lang tilblivingshistorie. I følgje indisk tradisjon er vismannen Vyasa forfattar; han skal vere samtidig med hendingane og ha skrive boka over ein treårsperiode.

Ramma for eposet er krig om kongedømmet mellom to flokkar av søskenbarn frå den store Bharataslekta. Den eine sida er Pandavas, hjalpde og støtta av Krishna. Den andre sida er Kauravas. Klimaks er eit slag som varer i 18 dagar. Medan hærane står oppstilte kjem pandavaen Arjuna kjørande inn på området mellom stridsgruppene med Krishna som vognfører. Til sjuande og sist er det Pandavas som vinn den endelege sigeren. Dei samtalar som utspinn seg i denne situasjonen mellom Arjuna og Krishna er temaet for den mest kjende boka i dramaet: Bhagavad Gita. Her overtyder Vishnu-avataren Krishna stridsmannen Arjuna om hans plikter som krigar i det føreståande slaget. Maksimen er ei lære om plikt. Krishna overtyder Arjuna om at han får handle slik slik posisjonen hans krev utan tanke på resultat.

«Men kva», seier Arjuna, «tvingar mennesket jamvel til å gjere synder mot dets eigen vilje?»

Guddommen svarar: «Det er begjæret, vreden, fødd av ein intens trå; det er både motbydeleg og syndig. Vit at det er dette som fienden i denne verda! Som elden er dekt av røyken og speglen av støvet og fosteret av morslivet så er dette tildrivet innehylla av begjæret. Kunnskapen, å Kunti's son, er innehylla i denne stendige fienden av kunnskapens menneske i begjærets form som ein brennande og usløkkande eld. Sansane, hugen og forståinga er sætset for begjæret som med desse organa narrar sjølvet etter å ha dekt til kunnskapen. Derfor – gode herre over Bharatas etterkommarar, Styr dine sansar og fri deg frå den synda som knuser kunnskapen og røynsla. Det er sagt at sansane er gjæve, men hugen er gjævare og gjævast er forståinga. Men det finst også noko som som er større enn forståing. Derfor må du vite kva som er større enn forståing og styre ditt sjølv ved ditt sjølv. Du som råder over mektige våpen må styre denn ustyrlege fienden i begjærets ham!» (Frå kapittel 3 I Bhagavad Gita)

Ramayana er truleg nedskrive omlag 100 år

etter Kr., i hovudsak av ein einskild person, vismannen Valmiki etter indisk tradisjon. Det fortel saga om Rama, ein avatar av guddommen Vishnu. Vi høyre om hans fødsel, ekte-skap og seinare bannlysing inn i skogen, saman med den vakre kona Sita og den loyale halvbroren Laksmana. Ravana, ein tihovda djevlekonge frå øya Lanka røver Sita til sitt palass og det fører til langvarig strid med søking og slag. Til sist blir Ravana slått. Dermed hentar Rama sin Sita og prøver ho i eit eldritual og konstaterer at ho er rein. Han fører henne i triumftog til hovudstaden Ahodhya for å bli krona. Men folket i landet misliker at Rama har tatt Sita tilbake og Rama kjenner seg ennå ein gong forplikta til å sende henne bort. Sita må ennå ein gong prøve at ho er skuldlaus og ho ber jorda sluke henne viss ho talar sanning. Då eiden blir uttalt åpnar jorda seg og sluker den sanntugne Sita.

Ramayana finst i eit mangfald av utgåver, ikkje minst lokale variantar, og blir rekna for den mest kjende historia i India.

Den følgjande saga er frå Kurma Purana, her sitert etter ei utgåve av Dimmitt og van Buitenen 1983: 205-6,

For lenge sidan, då verdane låg i oppløyst form, vekte Siva Herren Vishnu og Herren Brahma. Sidan begge gjorde krav på å vere skaparen av verdane kom dei i strid om kven som var størst. Medan dei diskuterte greip den øvste gud inn og let ein lysande linga komme til syne. Denne linga var eigentleg ingen annan enn Siva. Han var strålende som eld på dommedag, kledd i flammande girlandrar, utan vokster og forfall utan byrjing midpunkt og slutt!

Brahma og Visnu vart samde om å utforske grensene for denne fryktelege støtta men kunne ikkje finne nokon ende jamvel om dei søkte i hundre år. Dei messa Om, dei priste Siva som steig fram som den store Yogi med trident, tigerskin og ein slange som ein heilag tråd. Så sa den store guddommen: Eg er velnøgd med dykk begge, de mektigaste av gudar. Sjå nå at eg er den største og ver ikkje lenger redde. I aldrars opphav vart de to begge

1. «Leite etter oksen». Mennesket er her på leiting etter sanninga, symbolisert ved oksen.

一
尋
牛

2. «Finne spora». Gjennom studiar i zen har mennesket no kome på spor av sanninga.

二
見
跡

3. «Få auge på oksen». No får mennesket opna sansane og tek til å gripe sanninga.

三
見
牛

4. «Fange oksen». Mennesket har fått sanninga innanfor rekkjevidd. Men sanninga er strevsam og vanskeleg å halde fast. Det trengst streng øving.

四
得
牛

forma av mine lemmer. Brahma, verdnanes godfar, ligg i mi høgre side. Vishnu, beskytteren, bur i mi venstre. Og Hara – ein form av Siva – er fødd i hjarta mitt. Eg vil gi dykk begge det de ønskjer.

Så kasta Brahma og Vishnu seg framstupes for Siva. Myten forklarar såleis greitt kven den øvste herre er og illustrerer formen på linga – den vanlege formen for Siva som tilbedingsobjekt.

Korleis er forteljar funksjonen

Forutan at sogene blir fortalde i familiesamheng har dei indiske bygdene sine pauranika, sogeforteljarar, som fører sogene vidare. Dei

gir ofte høve til lokale variasjonar og lokal koloritt. I einskilde høve kan sogeforteljaren gjenfortelje desse sogene slik at folk kjenner seg att. Dei tradisjonelle puranas blir då knytte saman med fablar og lokale legender og soger knytte til hendingar og festsyklusar for å forklare ein fest eller eit element av ein fest som t.d ei faste.

Det er også interessant å merke seg, slik det er fortalt av to forskarar Jackson og Killingley, at sogeforteljinga har sprengt grensene mellom by og land og er blitt byfolks eige også. Gjennom sogeforteljarane kan dei halde kontakt med gamle religiøse tradisjonar. Å høyre ein purana verkar som ei gjenopplevinga av

5. «Leie oksen». Mennesket har fått fastare grep på sanninga. Men framleis krevest streng disiplin og sjølokotroll for å halde erkjenninga fast.

牧牛

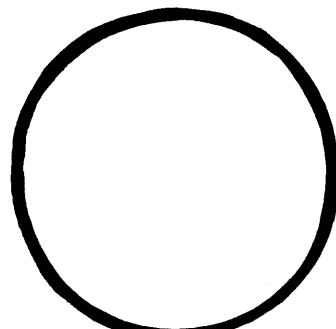
6. «Munter heimkome». Striden er over. Sanninga verkar frigjerande og avslappande.

歸騎

7. «Oksen gløymd, mennesket aleine». Sanninga er ei, og ho er ikkje skild frå mennesket. Tilveret er ikkje todelt, og derfor forsvinn den «sanninga» som er skild frå mennesket.

存忘

8. «Oksen og gjetaren gløymde». Men i sanninga blir menneskeleg identitet også oppløyst. Her smeltar mennesket saman med sanninga i ei stor mystisk oppleving. Erkjenninga har nådd målet sitt ved jamvel å oppløyse seg sjølv.

俱忘

9. «Tilbake til opphavet». For zen er dette og det neste biletet likevel svært viktige. Når mennesket er løyst frå all urein erkjenning og alle band, opplever det tilveret på nytt, frå ein ny ståstad. Menneske opplever livet «slik det er». Trea er grøne, vatnet er blått og nye former oppstår og forgår i livsstraumen.

還返

10. «Vegvisar i samfunnet». Med vandrastaven og eit berenett som symboliserer budskapen, «det tomme», går det opplyste mennesket no inn i samfunnet. Zen er ikkje ein klosterbuddhisme, men religiøs erkjenning i kvardagen.

畫室和幸印夏
畫室刻指
堂入十
手廊

eit rituale. Det kan tilmed gje religiøse meriter som reinleik og avttvette forureininga i den vonde tid (Kaliialderen). Resitasjonane fungerer jamvel som formidlarar av bhakti og kan såleis ha ein fornyande og inspirerande funksjon for travle bymenneske i dagens India. Men grensene for desse sogene går langt utanfor India. I Vesten samlar sogene større og større popularitet. Indiske forteljarar kan fortelje sogene sine på ulike språk, jamvel på engelsk og gå inn i underholdningsprogram som også ungdommar og utlendingar finn mykje moro i. Særleg er Ramayana og Bhagavata Purana populære tekster.

Forteljingas tolking og funksjon

Den engelske omsettinga av av Mangal Ramayan (ved Morari Bapu) knytter til ein versjon av Ramayana frå 16 hundreåret. Han strekar under at dette ikkje bare er ei historie eller ei framsyning. Framsyninga er eit «ønske-tre», guddomens kroppslege inkarnasjon. Å høyre sogene bidrar til å bygge opp indre reinleik og moralsk framferd og skaper samfunn med den høgvørde Rama. Morari nyttar ei mengd med soger stundom i form av aktuelle episodar. Desse episodane eller anekdotane får også ein tolkande funksjon for å påpeike korleis livet eigentleg er og til å illustrere livets røyndom. Men i andre høve kan dei bli meir oppbyggelege i overført tyding. Stundom legg han nemleg vekt på å få fram ei indre, åndeleg sanning. Soga bekreftar dei geografiske og historiske hendingarne. Det dreier seg med andre ord ikkje berre om allegoriar eller likningar. «Det er ikkje berre ei tru men eit sikkert faktum at Herren sjølv budde i Chitrakoot (Ramas første bustad i eksil). Chitrakoot var og er såleis ein varande bustad for den høgvørde Rama.» (Frå Moraris kommentar s.7)

Det er interessant i denne samanhengen å ta fram sceneversjonar av Mahabharata. Det finst både franske og engelske versjonar som ved sida av hindiversjonen har nådd eit vidt publikum. Engelsk fjernsyn viste såleis på 1990 talet ei rekke episodar frå dramaet

Mahabharata. Ifølgje Suthren Hirst, var hindi versjonen mest populær blant engelske hinduar. Dei sa at «Krishna ser ekte ut i hindi versjonen. I den andre (engelske) ser han ikkje ut som noen gud.» Dessutan såg han ikkje indisk ut sidan han i den engelske versjonen vart spela av ein engelsk skodespelar.

Verknaden og funksjonen av denne forteljinga gir eit sterk inntrykk av fortida og er identitetsskapande for indarar i ei markert grad. Eg nemner likevel med ei tilvising til Madhva, den store Vedanta meisteren i det 13 hundreåret, at Mahabharata har tre nivå av mening: astkadi, den «historiske» mening eller sambandet innanfor dramaets fakta og dynamikk, manvadi, lærdom om dygder og guddommeleg kjærleik, rettferdig framferd og guddommens åndelege karakter. Tredje nivået er apuricara, ei allegorisk tolking av den guddommelege essens. Mahabharata har såleis blitt tolka på ulike måtar. Kampmotivet er blitt sett som striden mellom rett og urett eller mellom det beste og det lægste i ein sjølv. Gandhi er såleis kjend for å ha tolka Bhagavadgita, som inngår som ein del av bok 6 i Mahabharata, i sistnemde tydinga (Suthren Hirst s.76)

Det finst altså ei rad tolkingar av desse dramatiske sogene og forteljingane. Niharranjan Ray seier såleis i boka Mahabharata: Myth and Reality: Differing Views (Gupta and Ramachandran 1976:vii):

«Sogene er blitt sungne og resiterte i ættled etter ættled og folk har tolka seg sjølve gjennom deira karakterar, hendingar og situasjonar. «Vyasas dikt» (Mahabharata) har gjennom hundreåra vore innvevd i Indias liv og kultur. Det er ein viktig og ufråkommeleg del av livet til tallause millionar i dette landet og såleis ein sentral del av Indias historie, jamvel i moderne tydingar av ordet historie.»

Hinduismens mangslungne karakter kjem tydeleg fram i desse sentrale sogene. Kompleksiteten av genrar frå filosofiske refleksjonar til dramatiske folkelege soger viser tydeleg korleis hinduismen er eitt med eit folks liv og historie.

Buddhisme

Ser ein på korleis Buddha er framstilt må ein ennå sterkare enn i hinduismen skilje mellom folketradisjon og religiøs tradisjon. Den buddhistiske forteljinga er først og fremst ei historie om vegen til opplysning. Eg skal ta fram tre illustrasjonar som fokuserer på den religiøse tradisjonen.

Vegen til opplysning

(1) I ei moderne bok om buddhisme for vestlege barn og ungdommar («Buddhism» av Lilian Weatherley, Longman, University of Warwick 1992) er det interessant å legge merke til at det eigentleg ikkje blir fortalt om Buddha. Boka er vakkert illustrert frå moderne buddhistisk kultus og daglegliv. Nettopp dette er sjølv hovudpoenget: buddhistiske religiøse bilete vekslar med bilete frå natur og liv i dag. Disposisjonen syner at strukturen i det heile likevel er fast nok: Vegene til opplysning. Etter eit avsnitt om «tru» kjem eit avsnitt om «skrifter» følgt av «meditasjon og tilbeding», «pilgrimsferd» og «verdiar». Verdiane er å forstå som vegene til sanninga. «Omtanke» blir streka under som ein hovudverdi:

Ved Buddhismen
søker vi sanninga.
Ved oss sjølv
må vi forstå
Ved naturen
skal vi leve i harmoni
I vårt land
skal mennesket og natur
saman bløme.

Det «forteljningselement» som dominerer, om ein skal bruke dette ordet, er ei kort søge om Dalai Lama. Illustrasjonane er strålande, den som les boka får inntrykk av moderne livstil der dei buddhistiske sanningar og buddhistisk kultus står i sentrum for ein attraktiv livsstil.

(2) Forteljinga om Kobo Daishi (Kukai) handlar om livet til grunnleggaren av den esoteriske shingon buddhismen i Japan. Han var eit fromt barn og valde tidleg å bli prest for å frelse menneske. Han hadde ein sterk vilje til å studere og drar derfor til lærdommens land i 800-talets Japan: Kina. Etter eit par år kjem han heim att til Japan og set igang med å grunnlegge sentret for den nye buddhistiske religionen han har tileigna seg. Mystiske hendingar leier han fram til den rette plassen for det religiøse sentret. Læra blir forklart på ein enkel måte for barn. Den kosmiske grunnideen blir sterkt understreka. Læra er det viktigaste i dette barne-eposet.

«Tre, gras, menneske, ingenting er konstant. Alle ting går gjennom forandringar utan ende» Så forklarar Kobo-daishi naturen, vårens veksande blomar og seinare haustens fallande lauv. Ingenting er konstant. Soga endar når Kobo-daishis dør. Døden kallar han «evig meditasjon». Det som skal leve vidare etter han og føre vidare hans verk er læra om «shingon», det sanne ords buddhisme. «Frykt ikkje om eg går bort, læra mi skal i framtida vere dykkar vegvisar og trøyst. Når eg er død må de ta vørdsamt vare på læra om det sanne ordet. Eg vonar eg får sitte ved sida av Maitreya Buddha (Endetidas Buddha) og eg vil alltid vakte over dykk»

(3) Kanskje kan denne buddhistiske forteljings karakter belyst gjennom den kjende serien om dei ti gjætarbileta (se side 9 og 10). Forteljinga har eit sterkt visuelt preg. Den illustrerer dramaet å søke og finne sanninga. Men soga beskriv også sanningas karakter og skal stamme frå 1200 talet i Kina. Ho har nær tilknytning til taoistiske førestillingar og til zen-buddhismen. Soga er nytta av buddhistar innan ulike retningar og er ei buddhistisk-økumenisk søge som ulike buddhistiske retningar kjenner seg att i. Historia har hatt ein viktig pedagogisk funksjon og formidlar framleis buddhisme til eit vidt publikum.

Første biletet «søke oxen» syner korleis

gjætaren leitar etter den bortkomne oxen. Det symboliserer menneskets situasjon – mennesket er på leiting etter sanninga;

Andre biletet syner korleis gjætaren har funne oksespor og følgjer etter desse. «Sjå spora» illustrerer at mennesket har følggt buddhistisk undervisning, komme på sporet etter sanninga og følgjer dette sporet.

Etterkvart får gjætaren ein fjern glimt av oxen. Det er «ser oxen» stadiet. Sansane blir åpna og søkaren nærmar seg sanninga.

I fjerde biletet forsøker gjætaren å fange oxen. Men oxen er vanskeleg å halde fast. Sanninga er innan rekkevidd. Ho er strevsam å gripe, ein taper ho att og det trengs stadig øving for å halde sanninga fast.

På neste bilete er oxen fanga og følgjer med gjætaren. Det er «leie oxen» biletet. Sanninga er nå under fastare grep. Men det trengst streng disiplin og kontroll for å halde fast på sanninga.

Gjætaren kjem heim. «Heimkome» biletet er nr 6. Han har sett seg på okseryggen og har nå ei avslappa og glad triumfens stund. Sanninga verkar frigjerande. Det er godt å leve i sanninga og her blir mennesket ført fram til det gode livet.

Sjuande biletet er «Gløym oxen». Heimkomen gløymer gjætaren oxen. Oxen var med andre ord ikkje sanninga. Sanninga var ikkje skild frå mennesket. Tilværet er ikkje todelt og derfor forsvinn begrepet sanning som noe utanfor mennesket.

Men i åttande biletet forsvinn også gjætaren. Det er «begge gløymde» biletet. I sanninga oppløyer menneskets identitet seg. Mennesket smeltar saman med sanninga i ei uutseieleg mystisk eining. Også erkjenninga blir oppløyst.

Det niande biletet er «Tilbake til opphavet». Her viser det seg at tomleiken frå biletet åtte fører til ein fullnad av kosmisk liv. Når mennesket er løyst frå sanninga, frå seg sjølv og frå erkjenninga kan det oppleve «livet slik det er». Dette er ein viktig del av Mahayana buddhismen, særleg for zen.

På det tiande og siste biletet «mennesket i

dagleglivet» kjem ein buddhistisk munk til syne med vandrestav og eit tomt berenett. Det opplyste mennesket skal gå inn i kvardagen med bodskapan om det «tomme», symbolisert med berenettet. Det buddhistiske sanninga er misjonerande i den forstand at ho ikkje blir verande i templet og i kontemplasjonen. Sanninga fører inn i dagleglivet i samfunnet og skal vere rettleiande der.

Den buddhistiske forteljing i funksjon

Buddhistiske forteljingar om mange slag personar og overnaturlige fenomen kan gå inn i svært ulike samanhengar. Eg meiner likevel at det er gode grunnar til å løfte fram forteljinga om oksegjætaren – som både er lærd og ulærd presteleg og folkeleg som ein prototyp på ei buddhistisk forteljing. Her får vi den buddhologiske narrativitet illustrert. Den buddhistiske forteljinga er med andre ord parabelen, eit sinnbilete på den åndelege sanning. Ei forteljing – og det gjeld altså ei rad av klassiske buddhistiske forteljingar – frå klassisk buddhistisk forteljekunst er i regelen meir eller mindre eit genuint uttrykk for «opplysningsparabelen». Eg har nemnt tre eksempel på den «buddhistiske forteljinga» som alle illustrerer dette. I prinsippet skal ein likevel ikkje skilje desse sekundære forteljingane frå biografien om den heilage vismann frå shaka-klanen, Shakamuni. Soga om den heilage prinsen som gav opphav til det vi idag kallar buddhismen er biografi som illustrerer «opplysning» og sanningas gjennombrøt. Buddha er nemleg djupast sett eit upersonleg begrep – «den opplyste». Men denne opplysninga ytrar seg i ulike personar og ulike situasjonar både i vid geografisk og historisk mening. Vegvisaren til opplysning blir atter og atter fødd på nytt.

Når det gjeld den praktiske forteljarfunksjonen og dei konkrete formene for forteljing finst det ein generell likskap med det eg ovanfor har sagt om hinduismen. Buddhismen er imidlertid blitt ein kultisk og rituell religion i høg grad, og den viktigaste form for forteljing kjem i ulike rituelle former.

Imidlertid har også den tradisjonelle forteljing utvikla seg, ikkje minst gjennom litteraturen som særleg frå Kyototida 800-1100 er sterkt prega av buddhistisk livstolkning. Dette har også slått gjennom i klassisk teater som det japanske no og kabuki, der buddhistiske motiv ofte inngår. Nå er ikkje desse forteljingane alltid positive til buddhismens representantar. Ikkje minst i den japanske «operetten» kabuki kan presten bli gjort til lått og løye. I meir tradisjonelle forteljande einmanns teater frå japansk mellomalder som framleis er levande finst ein eigen kategori «koshaku», buddhistiske forteljingar. Opphavet til kategorien er omvandrande buddhistars forteljingar, men i dag finst hovudsakeleg framføringar av frie kunstnarar. Dei kan vere både positive og kritiske til buddhistpresten og tempelvesenet.

Det finst eit hav av buddhistisk litteratur og kunst. Av filmatiseringar kan det i denne samanhengen vere naturleg å nemne den populære framstilling av buddhismen i filmen «Little Buddha». Den filmen har eg også sett lagt ut i kjoskar for video-utleige. Heller ikkje her er det den historiske Buddha som er hovudpersonen. Ein tibetansk buddhist kjem til USA og søker ein lama for neste generasjon. Han kjem i kontakt med ein gut som viser seg å vere den nye buddhistiske inkarnasjonen etter tibetansk tradisjon.

Som desse tre første eksempla også syner er den buddhistiske forteljinga ei misjonerande forteljing som vil inspirere nye folk, særleg barn og ungdom til å gå buddhismens veg mot sanning og opplysning. Den nemnde filmen er også boren av ei sterk misjonskjensle: buddhismen går vidare ut i verda og er nå også eit genuint vestleg fenomen. Om framtida for buddhismen i Tibet kan sjå mørk ut lyser det ein missiologisk håpets horisont over den asiatiske forventning om at Vesten vil føde ein ny buddhistisk lama.

Islam

Den islamske visjonen er ovanfrå. Den byg-

ger på noe som er gitt ein – overført til ein. I ein viss forstand er visjonen autoritær og eintydig. Dette høver også på Koranens islam.

Islams forteljing er saga om ein visjon

Det er føreslått å bruke uttrykket visjon om islam, heller enn ordet religion. Dette får fram noe av det som er typisk nettopp for denne religionen, nemleg den teosentrerte styrken, alvor og det altomfattande og absolutte preg som islam har – visjonen.

Det viktigaste med ein visjon er det nye. Jamvel om visjonen bygger på overlevringar og tradisjonelle førestillingar er det trass alt den nye kombinasjon, ja, den nye samansmelting av element som fyller visjonen.

Då Muhammed etter overleveringa tok mot Koranen i ei inspirert akt – i eit syn – kjem visjonselementet sterkt fram nettopp i openberringa. Islam har ein fødselstid – eller ei fødselstid. Såleis blir profetens resepsjon av bodskapen uhyre sentral; omtrent som når ein stor diktar blir inspirert til å skrive eit verk. Visjonen blir dermed på ein særreigen måte knytta til islams utgangspunkt og kjerne.

Den islamske sentralforteljing – Koranen – har ein suveren og udiskutert førsteplass. Innhaldet fell i to avsnitt – dei eldste delene består av korte vers som går tilbake til Mekka tida. Dei har ein apokalyptisk karakter. Frykta og ærefrykta for Guds majestet er den dominerande tonen i den første delen.

«Når himmelen rivnar
Når stjernene blir strødde omkring
Når hava fløder over
og gravene blir gravne opp
skal kvar sjel få røyne kva ho har gjort
eller kva ho ikkje har gjort.» (Sura 82)

Dei yngre stammar frå Medina-tida og har lenger vers. Nå er ikkje tonen lenger så dommedagsprega. Muhammed er her i ferd med å organisere eit politisk samfunn og den

høgstemte stilen blir noe dempa. Juridiske reglar, polemikk m.a. mot jødar og kristne tar her over.

«Utrugne er dei som seier at Gud er visseleg ein av tre. Det finst ingen Gud utanom ein einaste Gud og om dei ikkje held opp med å seie dette skal dei utrugen sanneleg straffast pinefullt. Skal dei ikkje vende om til Gud og be han om tilgjeving? Ja, Gud er overberande og varmhjarta.» (Frå sura 5.77)

Jamvel om konteksten og innhaldet her skifter karakter kan ein likevel tale om visjon. Visjonen skifter imidlertid kontekst og får meir preg av politisk og sosial kasuistikk. Forlet islam dermed sin visjonskarakter? Eg trur ikkje det er så. Blir ikkje heller islams visjon i større grad applisert på ein konkret sosipolitisk røyndom og situasjon? Forteljinga er framleis visionær

Alternative variantar av forteljinga

Fleire forteljingar i den eigentlege tyding av forteljing – «narrative» forteljingar – høyrer heime i tradisjonen hadith som kompletterer Koranen. Det tok fleire generasjonar å fullføre hadith. Det er openberring av noe ringare slag. Eit ord eller ei handling av profeten i hadith kunne rettleie folka i tilfelle der Koranens påbod ikkje strakk til. Det er også ein aktiv debatt innan islam om kor påliteleg tradisjonen er og korvidt hadith stemmer med islams eigentlege innhald.

I suftradisjonen utvikla det seg frå tusentalet ein betydeleg forteljekunst, der persaren Faridud-Din Attar (1142-1220) er ein hovudperson. Her kan ein seie at boka Fugle-talen (Mantiqut-tair) er meisterverket og uttrykker eit hovudpunkt i forfattarens sufistiske Islam. Ved hjelp av fablar, anekdoter og forteljingar blir sufians søking og guddommeleggjing skildra spennande og dramatisk. Den danske litteraturkjennaren J P Asmussen reknar imidlertid Djalalud-Din-Rumi som den største i den tids persiske litteratur. I hans verk Matnavi-ji manavi inngår parabl og forteljingar i skildringa av sufians veg fram mot den Gud han er skild

frå og lengtar fram mot. Som innleiing står den berømte røyrløyte-songen, med klaga over å vere skild frå «rot og stamme» (Gud) og lengten etter å høyre «heimferdstimen slå» (sameininga med Gud).

Islam nedanfrå

Islam har ein markert autoritær struktur både når det gjeld leiinga og når det gjeld Koranens plass. Det heng saman med visjonens karakter. Men dess lenger ein går ut frå denne pyramidale toppstrukturen, dess meir kjem ein inn i eit islam som er levande på nye måtar. Nettopp når det gjeld islam er det av høgste interesse å sjå religionen som funksjon og i samspel med miljøet og faktorene i samfunnet. Kven kjenner ikkje soger om Sindbad farmann og anna levande forteljekunst i «Tusen og ei natt», hovudsakeleg forteljingskretsar som vart nedteikna og redigerte i abbasidetida (750-1258). Dette er imidlertid ikkje forteljingar godkjende av muslimsk ortodoksi. Det er folkelege soger som avspeglar oppfatningar i muslimske samfunn og miljø. Men ikkje desto mindre er desse sogene viktige for å sjå korleis den muslimske religion fungerer i ein vidare historisk og folkeleg tradisjon.

Det finst ei rekke bøker og soger om heltar frå islams historie. Hagiografiske biografier om Muhammed kjem også inn denne kategorien. Ei særleg rolle spelar shiitanes sørgjespel rundt Alis son Hussein som leid ein tragisk død ved Kerbela i 680 i ein heroisk kamp mot Umayyad-dynastiets hærar. I Iran blir det spela ei form av pasjonsspel med teaterinnslag og og med ein forteljar som rører publikum til tårer med inderlegskap og glo! Det skal vere den viktigaste av alle forteljingar for noa muslimsk gruppe noensinne! Vidare kan ein dra inn forteljekunst og soger frå islamske miljø, skjønnlitteratur frå land som Egypt, Iran og Pakistan. Det finst forteljingar på marokkaniske marknader og syriske TV-komikarar som fører folkeleg forteljartradisjon vidare på ulike måtar. Boka Tuhami av Vincent

Crapanzano er ei tolking av slike forteljetradisjonar i psykologiserande form. Frå Libanon finst litteratur av Michael Gilsean, professor i socialantropologi. Han har også skrive ein spennande artikkel om løgna som heiter «Lying, honor and contradiction». La meg også nemnde Fatima Mernissis fiktive sjølvbiografi «Mitt liv i ett harem» (svensk tittel) der ho kjem inn på forteljekunsten blant kvinner i eit harem.

Dette er islam utanfor sentrum. Ein kan også peike på andre liner – ei internasjonal til dømes. Den såkalte orientalismen, mellom andre behandla av Edward Said i det oppsiktsvekkande arbeidet «Orientalism» i tilknytning til vesteuropeisk islam bør ikkje oversjåast. Noregs eigen Henrik Wergeland hadde eit positivt forhold til det islam han hadde høyrte om. Ein svensk orientaler og muslim var den originære kunstmålaren Ivan Agueli Sjølv sagt finst det også eit islamkritisk motiv – dels av framrakande litterær kvalitet; til dømes avsnitt frå Rushdie: Sata-niske vers.

Den friare narrative saga høyrer såleis med, jamvel om det ofte er i utkanten av av Koranen og moskéens domene. Dei store, fargerike forteljingane frå islamsk miljø er sekundærtforteljingar i den offisielle religionen. Dei er religiøst inspirerte men ikkje representativ litteratur; dei er ustandardiserte og ikkje-normative soger. Stundom er dei muslim-kritiske.

Didaktisk framlegg

La meg ta til orde for eit variert materialutval og auka bruk av audiovisuelle hjelpemiddel i presentasjonen av dei store religiøse forteljingane. Det er ikkje vanskeleg å skaffe seg opptak frå hinduismens store drama – t.d. Mahabharata – som ligg føre i fleire TV-versjonar. Også når det gjeld Buddhismen er bilete, drama og litteratur stoff som må takast i bruk for å få fram korleis forteljinga er og korleis den fungerer. Hinduismens pluralitet og einskap med folkets draumar, buddhismens parabel om vegen til

opplysninga er likeeins stoff som har nedslag både i litterær og annan kunst og i folkelege tradisjonar. Her viser nett narrativiteten sin styrke i vidaste forstand ved å åpne opp for forteljinga i samband med musiken, biletet og rørsle.

Når det gjeld det eg kallar variert materialutval tenker eg ikkje minst på at den gjevne forteljinga må sjåast i ein vidare kontekst. Vanlegvis har elitens religiøsitet blitt presentert i lærebøkene medan mottakinga, omforminga, forventninga og den folkelege dimensjon har fått spele marginale roller. Nettopp ein fokus på forteljinga kan lyfte ein eksisterande tradisjon av fri og variert og spennande religionstolking inn i religionsundervisninga. Eksempel frå dei tre religionane eg har berørt viser klart at her er eit hav av informasjon å hente. Undervisninga blir meir aktuell om ein får fram eit variert kjønnsperspektiv. Eit genderperspektiv på dei store religionane kan gi nye og spennande kunnskapar og vise oss religionar på ein måte som vi ikkje har vore merksame på. Kvinneperspektiva finst ofte i forteljingane «utanfor» sentrum.

For det tredje vil eg argumentere for dialogens bruk i religionsstudiet. Dels har det didaktiske verdiar å forstå ein fjern religion ut frå ein annan og «nærare» religion. Edward Conzes kjende innføringsbok om buddhismen forklarar denne religionen ut frå straumdrag i europeisk humanisme og kristendom. Da forstår ein betre. Dessutan skal ein vere merksam på at religionane forstår vi i reint allment i dialog mønster. Ikkje minst gjeld dette islam som Vesten (kristendommen) har levd i konflikt med sidan midten av 600-talet. Vi kan knapt tenke oss islam og muslimar kan knapt tenke seg kristne utan at eit konfliktbilete dukkar opp. Det handlar om ei rekke fenomen frå misjon til handelspolitikk og væpna konfliktar. Dialogen har her ein positivt opplysende karakter. Også av omsyn til det eksistensielle

fortsettelse siste side

Kathrine Moen Mahlum:

«Bibelen og litteraturen – et dypdykk»

Han var den siste bonden vest i fjordane som dyrka roser og trudde på himmelen. Det påstod han sjølv etterpå, utan reservasjonar. Han tok over ein slektsgård i Kvitøy prestegjeld og dreiv han i tre uverkelege år. Då eg møtte han, hadde han ting sine i ein plastpose.

Han sat på ei trapp i den krøniskiske byen Bergen og ropte etter folk som gjekk forbi: «fly, fly for den komande vrede!» Meg sperra han vegen for med foten, og synte meg ei tatovering på venstre arm. Det var ein slange som krølla seg rundt ei harpe og bokstavane J.V.H. (s. 9)

Du har nettopp lest starten på AVE EVA, Edvard Hoems roman fra 1987. For meg var denne innledninga så fascinerende at jeg skrev hovedoppgave om boka. I dette innlegget skal jeg ikke greie ut om teorier om teologi og litteratur. Jeg har heller ikke oppskrift på en religionstime. Dette har mer form av et lite glimt inn i litteraturen. Og spørsmålet er: Hvordan kan møtet mellom Bibelen og litteraturen se ut i praksis?

Tverrfaglighet er et begrep som står sentralt i alle nye planer for skoleverket. Fra ungdomstrinnet vet jeg at tverrfaglighet er lettere å lovprise enn å iverksette... Den analysen jeg har gjort, angår ikke bare religionsfaget, men i like stor grad involverer den norskfaget. Jeg har foretatt en litterær analyse der tekstutvalg og begreper er sterkt prega av at jeg har den store bibelske forteljinga som forståelseshorisont. Bibelen og skjønnlitteraturen står i sammenheng med hverandre: Bibelen har en virkningshistorie som strekker seg langt inn i en norsk roman på 1980-tallet. Bibelfortellinga utvider per-

spektivene til den litterære analysen. Jeg vil derfor hevde at dette kan kalles tverrfaglighet i praksis.

Jeg forstår Bibelen som ei stor fortelling med noen sentrale elementer: skapelse – syndefall – konsekvenser av fallet – skyld – soning – håp om nyskapelse. Disse begrepene inngår i det jeg vil kalle «den store bibelfortellinga» og som kan tegnes med form av en stor U (se figur). Ut fra denne forståelsen av Bibelen leser jeg AVE EVA. Det er åpenbart at romanen har en del detaljer som er henta fra Bibelen. Jeg har en oppfatning av at også hovedlinjene i romanen likner på hovedlinjene i den bibelske forteljinga. I dette foredraget vil jeg trekke fram noen tekstutsnitt som jeg mener er representative for hovedlinjene i boka.¹

Til analysen bruker jeg begrepene fra Bibelen slik:

SKAPELSE: om paradiset, om Guds skapelse og om menneskelig skapende aktivitet
DESTRUKSJON: et samlebegrep for de onde kreftene i tilværelsen som bryter ned både natur og mennesker, det motsatte av skapelse

SKYLD: både om lovbruddet og erkjennelsen av å ha handlet galt

SONING: handlinger som sikter mot å gjøre godt igjen det som en gjorde galt. Det kan være botshandlinger eller bønn om tilgivelse.

¹ Når det gjelder metoden jeg har brukt, er det en kombinasjon av *nykritikkens* nærlesing av detaljer i teksten og *strukturalistisk narratologi* – en metode for å tegne opp de sentrale strukturene eller linjene i teksten. Jeg velger å forstå teksten på fortellerens premisser – og er klar over at det er et valg og ikke en selvfølge i denne romanen.

AVE EVA handler kort fortalt om 43-åringen Edmund Saknevik som leseren i starten av romanen møter som en halvblind uteligger i Bergen. Året er 1986, og Edmund forteller livshistorien sin til fortelleren i romanen. Handlinga dreier seg i hovedsak om årene fra 1983 til nåtidsplanet.

Hovedhandlinga starter når Edmund kommer fra et lengre utenlandsopphold og flytter inn i Saknevik, slektsgården i Ytre Romsdal som han har arvet. Denne tidligere prestegården inneholder en del gåtefulle gjenstander: et stort speil med et maleri på baksida som viser Adam og Eva når de drives ut av paradiset og «svarteboka» til en avdød prest. En del av handlinga går på å løse noen av gåtene som er knytta til huset.

Edmund blir dårlig mottatt av bygdefolket, men han får snart et forhold til Siri Dyr-dal, bygdas vakreste kvinne. Idét disse to har sitt første intime møte, blir Siris 17 år gamle datter Ingvil lammet i ei bilulykke. Siri flytter inn til Edmund etter ei tid.

Hovedpersonen har mange store prosjekter på gang, blant annet å restaurere og drive gården. Dette går etter hvert nokså dårlig både på grunn av for stor gjeld og at oljeindustrien krever gården i bygginga av en gassterminal. Siri vil ikke være bondekone på heltid, så hun flytter til Oslo for å studere mens Ingvil fortsatt bor hos Edmund. Det utvikler seg til et trekantdrama der Siri beskylder Edmund for incest. Siri flytter fra Edmund og Ingvil tar livet av seg.

Bygdefolket ser etter hvert på Edmund som gal: Han bruker mye av tida si på å fortsette bestefarens store prosjekt: å oversette *Paradise Lost*, Miltons store diktverk fra 1600-tallet, til konservativt landsmål. Edmund greier dette, men manuskriptet forsvinner. Saknevik brenner ned, og Edmund får penger for salget av gården. Han reiser til Oslo hvor han drikker opp pengene. Til slutt havner han som uteligger i Bergen hvor han leiter etter sønnen sin som han reiste fra for mange år siden.

Dette er det ytre handlingsreferatet en kan

gi av AVE EVA. Når vi skal se på noen av detaljene, blir vi først møtt av fortellerens skildringer av stedet Saknevik slik Edmund husker det:

Når han gav meg minnet derifrå, vart han mjuk som eit barn i røysta. Ut av dei innfløyte monologane hans voks eit øylandskap av blåe fjell, snøbrear og pastellgrøne marker. Kronhjort og rådyr skreid gjennom skogane der, havørn og måse segla i botnlause himlar. Men under dei fiolette skybankane kunne ein sjå eit kvitt hus i to etasjar, ein gammal låve, eit eldhus, og eit stabbur med alt for stort klokketårn. Det kvite huset hadde merkelege utskot og arker, men med kvitmålinga fekk det eit lysskjær kring seg jamvel når det var regn. Nedanfor huset var det grave ut ein stor dam, så djup at sjøvatten trengde inn frå vika utanfor. Der heldt ein flokk svaner til når ikkje alt fraus om vinteren; da flytte dei til ei isfri råk i sundet mellom Kvitøy og Veholmen. På området mellom svanedammen og den store sveitsarverandaen på framsida av huset, hadde Edmund Saknevik planta eit hundretals roser. (s. 11)

Dette er ei skildring som ligger nær opp til en paradiseskildring. Fortelleren maler et landskap i harmoni hvor naturen har et mangfold av arter, farger og liv. Dyr og fugler skrider og segler på en verdig måte – verbene understreker det opphøyde ved skildringa. Menneskenes hus er en del av den gode sammenhengen i naturen. Huset har et overnaturlig lys over seg, det skinner til og med når det regner! Her er overflod av alt som er godt og vakkert. Roser og svaner kan på en spesiell måte representere det særskilt vakre som igjen minner om paradiset. Svanner i en svanedam er forbundet med skjønnhet og harmoni – men svanene i Saknevik er svært våre dyr som skriker illevarslende eller flyr sin vei når det oppstår en dissonans i harmonien. De vakre fuglene værer ondskapen/destruksjonen før menneskene gjør det. Under den paradisiske overflata i Sakne-

vik ligger destruksjonen gjemt i form av et par mordvåpen. Svanene blir dermed ikke bare et symbol på skapelse, men på hvor nært forbundet skapelsen er med destruksjonen.

Edmunds møte med Saknevik skjer en juni-søndag

...medan heggen lyste i villskap på alle solveggjer, medan markene var oversådde av blommar, medan lauvskogen stod fossande grøn, og dei kvite fonnene i Brattskavlen gneistra i solljoset... (s.18)

Her er det vilt og vakkert. Vi møter ikke den opphøyde harmonien fra det forrige sitatet, men overskudd og kraftfylt jubel over forsommerens skjønnhet. Uttrykkene «lyste i villskap», «fossande grøn» og «gneistra» er dynamiske karakteristikker som river oss med i begeistring over paradiset.

Paradiset har også mennesker: Midtsommernatta kler Edmund seg i en gulkvit lindress og innleder et forhold til skjønnheten Siri, hun kledd i en lang rød silkekjole. Paret skiller seg klart ut fra resten av bygdefolket, og Siri bruker uttrykket «akkurat som i eventyret» når hun forteller om det lykkelige første møte mellom de to elskende. Forholdet er i ferd med å bli intimt da det skjer en tragedie: En ung gutt mister livet og Siris datter Ingvil blir lam fra livet og ned i ei bilulykke på vei til Saknevik. Kontrasten mellom de to situasjonene blir voldsom. Den totale maktesløsheten overfor de vonde krefte i livet oppleves enda sterkere når en nettopp har sett et glimt av paradiset. Siri beskriver det som at «himmelen fall i hovudet på meg».

Kvinna og mannen skaper ikke bare katastrofer sammen, men også liv. Den dagen Siri og Edmund har si første kjærlighets-handling, «vill, opprørt og kravstor», er det samtidig stor aktivitet i fjøset:

Midt i ordflaumen som rann frå brennande lepper, kom rautekoret i fjøset for tredje

gong, dei heiv seg i kleda og kom seg ut, og lo og lo da det var tvillingkalvar, frå den herlege Rosalind, og begge tvillingkalvane var hokjønn.

Slik var det da tre av ni drektige kviger kalva ein og same dagen medan haustfloa gjekk tilbake i Saknevik, og vinden stilna av. (s.99)

Er ikke dette skapelse, så vet ikke jeg! Her er det overskudd og overflod av alt godt. Både samleie og fødsler er skapende handlinger som hører med i skapelseslinja. Etter den kreative aktiviteten ute og inne, senker freden seg over gården. Havet/flommen er fra den bibelske skapelsesberetninga bilder på kaosmakter som Gud setter en grense for ved skapelsen. (jf. Job 38.8-11; Ordspr. 8.29) Når disse trekker seg tilbake, er det enda et tegn på en paradisisk tilstand i AVE EVA.

Den paradisiske oppfatningen av Saknevik-gården er dominerende i første del av AVE EVA. Utover i romanen ser Edmund at destruksjonen av naturen også rammer hans gård:

Med djup forarging kunne eg sjå korleis mi eiga silosaft rann ut som gult slim i Saknevik, og avla seig grønske langs strendene. (...) Kunstgjødsel og kraftfôr pøste eg ut. Eg måtte driva slik dei andre gjorde! Det fanst ingen annan veg! Men eg såg kva landbruket var i ferd med å gjera mot si eigi matmor, sjølve jordi. (s.251)

Her er det ingen idyll lenger, heller ikke i Edmunds oppfatning av Saknevik. Gult slim og seig grønske er ekkelt, og det står i skarp kontrast til de første skildringene av Sakneviks vakre og reine natur. Her er destruksjonen knytta til ødeleggelsen av paradiset som natur.

Miljøødeleggelsene i vår tid er et tema som dukker opp flere steder i romanen. Framfor alt er det bygginga av den store olje- og gassterminalen midt i Saknevik-paradiset som er den store miljøtrusselen.

Edmund er må ty til uttrykk og bilder fra Bibelen når han skal fortelle om transportdivisjonen i Statoil:

Dei bad oss ropa halleluja, spela på lutt og harpa, dansa kring gullkalven, og baud oss tretti sylvengar eller ein liknande sum um det endelege valet skulle falle på oss, og ikkje på andre plassar dei hadde i kikkerten. Det var eit vilt evangelium, forkynt med låg mulling og lite fakter, men det gjorde ikkje verknaden mindre. Den rykande Molok trong 3000 mål grunn, (...). Og dei hadde syner inn i framtidi, då mørket ikkje lenger skulle falla over Saknevik, avdi eit femti meters flammearn som luftar av gassleidningen ville vera tend natt og dag so lenge anlegget var i drift, kan henda langt inn i det tjugefyrste! Det ville ikkje meir verta skilnad på natt og dag i Saknevik, ja det ville ikkje vera nokor Saknevik å tala um ein gong, for viki måtte fyllast att. (s. 163)

Teksten taler vel for seg: Positive uttrykk fra Bibelen som «halleluja», «evangelium»,

«harpa» og «ikkje meir skilnad på natt og dag» blir løstrevet og plassert i en kontekst hvor de brukes ironisk. Sett fra Edmunds synsvinkel er dette budskapet slett ikke noe å rope halleluja for, snarere tvert imot. Den andre gruppen begreper fra Bibelen er bilder på destruksjonen også i bibelsk sammenheng. Både uttrykkene om gullkalven (2.Mos. 32), sølvpengene (Matt. 27.3) og Molok (2.Kong. 23.10; Jer. 7.31) hører heime i en kontekst hvor folket tar avstand fra Gud og hans «livssæle lover». De brukes for å tydeliggjøre destruksjonslinja i romanen, hvor ugudelig dette prosjektet er i Edmunds øyne.

Destruksjonen opptreer også i andre former. Edmund drømmer om tilintetgjørelsen og Guds vrede som brenner de vantro. Når han våkner igjen, er det uvær: *Illevarslande tåkebankar vest i havet fekk himmelen til å mørkne. (...) Himmelen drog til, og like etter lynte det. Toredunderet etter lynglimta kunne få ein til å tru at uvêret var sikta inn mot Saknevik, og før han hadde tenkt tanken ut, slo lynet ned i det gamle sel-*

jetreet ved grinda. Treet vart kløyvd frå toppen og ned i ei einaste, sviande rørsle! Treet tok ikkje fyr, men siksaklynet gjekk gjennom hagen, mellom rosebuskane, og like etter kom regnet.

Det var skybrot frå opne himmelslusor, vatnet samla seg i store dike, svanone letta frå dammen og sprang skrikande og pjuksute mot sjøen. Men so blåna det i ein bakke og soli kom fram, og like etter såg eg regnbogen, Iris, um du skynar kva eg so bakvendt siktar til. (s. 210)

Her har destruksjonen sikta seg inn mot Saknevik og slår nesten ut i fullt mål. Lynet slår ned i treet, men treet brenner ikke opp! Det springer siksak mellom rosebuskene uten å skade dem det minste! Dette tolker jeg som en bibellusjon: Det er ikke lang vei fra Moses og den brennende tornebusken til denne opplevelsen i Saknevik. Edmund selv tolker det kløyvde seljetreet som et varsel om at han har lita tid. Slik den brennende busken var en kalls-opplevelse for Moses, er denne situasjonen en påminnelse for Edmund om oppdraget hans. Guds finger har pekt på Saknevik og kunne ha utslettet stedet. Men Gud velger å spare paradiset. Og når sola kommer fram og skaper regnbuen, er det skapt en forbindelse mellom himmel og jord. Regnbuen er bærer av Guds løfte om ikke å legge jorda øde, den representerer altså håpet.

Også i privatlivet nærmer destruksjonen seg mer og mer i den siste delen av romanen: Ingvil lokker Edmund med på spiritistiske sceanser, og i etterkant av disse er det ikke usannsynlig at det oppstår et incest-forhold. Ingvil tar livet av seg. Edmund prøver på det samme, men lykkes ikke. Skapelseslinja virker fjern her.

I tillegg til at Edmund er opptatt av paradiset Saknevik og at det ikke må ødelegges, er han også opptatt av gudsbildet i mennesket. Han sier at *før alt dette var lengten etter noko anna enn det ordinære planta i han, lengten etter den*

siste rest av IMAGO, den sundbrotne Guds spegel. (s. 252)

Mennesket hadde ved skapelsen IMAGO DEI – Guds bilde, men mennesket mista det ved syndefallet. Fallet var at mennesket ikke lenger aktet Guds bilde i seg. Guds bilde er en vesensbestemmelse ved mennesket. Å forkaste sitt innerste vesen er den store og grunnleggende destruksjonen som har skapt alle de andre ødeleggelsene.

Gudsbildet er ødelagt, og det får store konsekvenser for menneskenes liv. Edmund tar for seg noen av de ideologiene som har erstattet troen på Guds bilde i nyere tid: *Då utviklingslæra åt Darwin vart opphøgd til teologi, då Freuds granskningar gjorde sinnet til ei slagmark for blinde lyster, då marxismen gjorde mennesket til eit politisk dyr, og eksistensialismen reiv sund bandi millom mennesket og den livssamanheng vi er fødde inn i, då stod mennesket att som eit vaisenbarn i universet. (s. 358)*

Mennesket har sanket mye kunnskap om seg selv i løpet av disse hundre årene. Men kanskje har mennesket med denne kunnskapen slettet de siste bildene av Guds bilde, bildet av det sanne mennesket slik det var skapt. Denne gudbilledligheten er essensiell for mennesket, uten den er vi som foreldreløse barn, sier Edmund. Dette er kjernen i Edmunds opplevelse av skapelse og destruksjon.

I AVE EVA finnes det ei fortellingslinje som representerer skapelsesmotivet. Dette motivet står ikke aleine, men en finner det ofte i nær sammenheng med destruksjonsmotivet. Jeg vil si at skapelse og destruksjon ikke bare er enkeltstående elementer i fortellinga, men bærende strukturer.

Ved siden av denne skapelse – destruksjonslinja finner jeg ei fortellingslinje som beveger seg i spenningsfeltet skyld – soning. Her er det først og fremst Edmunds skyld det handler om:

«Det var noko anna som dukka opp», sa

Edmund Saknevik; «dei gjeldspostane frå min ungdom som ikkje var uppgjorde. Det er ikkje sant at tidi lækjer alle sår, for sjukdomen sit i kroppen, og med tidi bryt sårer opp att. Nissen vert med på lasset. Det som er dult i snø, kjem opp i tøy.» Det var eit enkelt misgrep som hadde avgjort livsbanen hans, for han hadde svike eit anna menneske. (s.64-65)

Edmund reiste fra kona Marianne og sønnen Rein da Rein bare var et halvt år gammel. Siden gav han aldri lyd fra seg. Edmund oppholdt seg i utlandet helt til han kom flytende til Saknevik tretten år seinere. Dette er skylden som preger Edmund og som han aldri kan rømme fra: det store sviket mot et annet menneske.

Etter hvert kommer det fram at selve prosjektet med oppbygginga av gården er en soning for skylden han bærer på overfor Marianne og Rein:

Han svarte at han hadde budd i utlandet i mange år, men var komen heim for å sone det han hadde forspilt, ved å ta over garden til bestefar sin, Christoffer Saknevik i Kvitøy.

– Har du så mykje på deg, stakkars mann, sa presten, – da hastar det med at du kjem i gang med soninga. (s. 91)

Her kommer det helt eksplisitt fram at det er for å sone Edmund er kommet til Saknevik. Den katolske presten han skriftet for, gav Edmund ei nådetid på tusen dager. I løpet av den tida må Edmund holde ut de prøvelsene som kommer i fellesskap med andre mennesker. I tillegg må han gjøre ferdig den oversettelsen av *Paradise Lost* som bestefaren startet på uten å fullføre.

Oversettelsen av Miltons diktverk til konservativt landsmål fungerer altså som soningsmiddel. Verket er en nytolkning av den bibelske grunnfortellinga. Møtet med dette verket gjør noe med Edmund – han er ikke den samme etterpå. Den våren Edmund er ferdig med oversettelsen, møter

vi igjen de vakre paradislignende skildringene:

Så losnar våren over Kvitøy og dei andre øyane i Romsdalsfjorden, vårblomane bryt fram i bakkehell, og i mai blømer kirsebærtre og andre frukttre i den vika som heiter Saknevik, og det tynne kvite sløret langs haugane vekker livslysta enda ein gong. Det blir lyst om kveldane kring ein mann som sit, etter fjøstid, og strevar med å omsetja dei siste to bøkene i Paradise Lost, til det konservative, norske landsmålet. Det er eit arbeid utan mål og meining for andre enn han, (...) (s. 355)

Våren skildres her i vakre vendinger og Edmund plasseres inn i denne ramma av vår, livslyst og hvitfarge. Han strever, men det blir også lyst rundt han. Det tynne hvite sløret representerer håpet. Det er tynt, men det er der. *Paradise Lost* har vist Edmund veien til en ny start, en ny vår med et nytt håp. Jeg leser dette som et signal om at soningsoppgaven er vellykka.

I Saknevik er det mange lag av skyld, både fra den okkulte presten som har bodd i prestegården, fra bestefaren og faren til Edmund. På gården er det en underjordisk gang der det for lenge siden er gravd ned flere barnelik. Mye skyld er knytta til dette mørke, underjordiske stedet. Edmund uttrykker sitt forhold til eldhuset, inngangen til tunnelen, slik: «det var som om den mørke fortida eksploderte inne i han, kvar gong han stakk hovudet dit inn.» (s. 64) Mot slutten av romanen går Edmund ned i tunnelen og henter ut kistene. Han bærer dem opp i lyset, bringer dem ut til Veholmen og gravlegger dem i ly av noen gamle kirkeruiner. Etterpå kommer han til Siri og sier at han er blitt prest. På rommet sitt lager han et alter med et krusifiks plassert mellom «relikviene»: bildene av Marianne og Rein. Så setter han seg til å oversette igjen, men denne gangen er det *Paradise Regained*.

Dette er ei symbolsk handling som uttrykker oppgjøret med den nedgravde skylden:

Edmund tar den opp og fram i lyset. Han flytter skylden over til det stedet der den hører heime: I Guds hus foran Guds alter. Bildene av Marianne og Rein tar han fram for første gang. De er symbolene på Edmunds egen skyld. Han plasserer dem under krusifikset – symbolet på Kristi soning av alle menneskers skyld. Hele denne episoden ser jeg på som ei stor soningshandling. Når skylden er sonet, kan en se framover mot et håp, og i *Paradise Regained* kommer håpet tydelig til uttrykk.

Siste del av AVE EVA forteller at Edmund måtte flytte fra Saknevik. Han fikk ikke lenger drive den gården som var noe av soningsverket hans. Oversettelsen av *Paradise Lost* forsvant før den kom fram til motakerne. Folk i bygda mente at Edmund var blitt gal. Da Ingvil tok livet av seg, rømte han fra Saknevik og reiste til Oslo. Der brukte han opp alle pengene sine sammen med alkoholikere. Deretter reiste han til Bergen og ble uteligger. Synet hans forsvant på grunn av at han hadde drukket for mye rødsprit. Alle eiendelene sine hadde han i en plastpose. Han gikk rundt i gatene i Bergen og lette etter sønnen sin, men så langt vi vet, lyktes han ikke.

Dette er den ene sida av Edmunds virkelighet. Alle prosjektene er gått i vasken, Edmund har ingen ting igjen, han er kommet så langt ned som en kan komme i det norske samfunnet. Slik sett kan en gjerne kalle romanen en tragedie: Den handler om en mann som fikk en dårlig start, han hadde sjansen til å komme seg ovenpå, men han greide det ikke.

Men det finnes ei anna oppfatning av Edmunds utvikling som er parallell til den tragiske. Den bygger på at *Paradise Lost* ble fullført og hadde sin funksjon som soningsmiddel for Edmund. Skildringa av Edmund i Bergen i starten og slutten av boka, er slik jeg leser det ei skildring av en mann som ikke er slått ut:

Han var den siste bonden vest i fjordane som dyrka roser og trudde på himmelen. Han vart

ein figur og ei legende i den krønikiske byen. Alle eg snakka med, visste om han. (s.383)

Edmund framstilles som en legende. Gården har han mista, men han kaller seg først og fremst rosedyrker, og roser kan en plante overalt i «Herrens hage». Han er en som ønsker å dyrke og stelle det skjønne og paradisiske på jorda. Han framstår som en slags profetskikkelse; en som eier lite materielt sett og har funnet en alternativ måte å leve på. I tillegg er han nesten blind, og i litteraturen er den blinde ofte symbol for seeren; den vise som har innsikt. *Paradise Lost* har gitt Edmund innsikt og klarsyn, og dette vil han dele med ungdommene. Edmund har fått et nytt og åpnere forhold til sine medmennesker og han er ikke redd for å snakke med dem om Gud.

Edmund er også domsprofeten som roper ut over gater og streder.

Han sat på ei trapp i den krønikiske byen Bergen og ropte etter folk som gjekk forbi: «fly, fly for den komande vrede!» Meg sperra han vegen for med foten, og synte meg ei tatovering på venstre arm. Det var ein slange som krølla seg rundt ei harpe og bokstavane J.V.H. (s. 9)

Denne domsprofetien er et sitat fra John Bunyans *En pilgrims vandring*, en klassisk kristen allegorisk roman. Domsprofetien og pilgrimsmotivet er med på å tegne et bilde av en Guds mann i en frafallen verden. Tatoveringa er også interessant: Slangen er destruksjonens og skyldens symbol. Men slangen er ikke aleine. Den krøller seg rundt ei harpe – symbolet på «lovsongen til vår Gud» – som Edmund uttrykker det. Sammen med harpa står de konsonantene som i GT på hebraisk ble brukt for å uttrykke Guds navn: Jahve. Edmund er en mann med Guds merke risset inn på kroppen.

Edmund leiter etter sønnen sin. Sønnen heter Rein. Edmund får høre at han er «i lag med dei som kliv i fabrikkpiper og demonstrerer mot tilskitninga av naturen.» Denne

beskjeden gjør Edmund glad, Rein har engasjert seg innafor et av de områdene som har bekymret Edmund mest. I miljøvernbevegelsen ligger det håp for framtida på jorda. Jeg ser på Reins engasjement i miljøbevegelsen som det dennesidige håpet i romanen. Edmunds tatovering med Guds merke og *Paradise Losts* rolle er elementer som peker i retning av et håp om en ny verden.

Alle disse momentene sammen gjør at jeg vil hevde at AVE EVA ikke er en rein tragedie. Destruksjons- og skyldaspektet dominerer i siste del av boka, men vi finner også flere aspekter som ligger i forlengelsen av soningslinja. Det gjør at jeg ser en komedieform under tragedien. Komedie er da *ikke* forstått som en farse eller et lystspill, men som ei fortelling som starter godt, fortsetter med en nedtur, men stiger igjen mot slutten. Ser en nærmere på årtidene i AVE EVA, stemmer det godt å kalle romanen en komedie. Edmund ankommer Saknevik når det er gnistrende sol og forsommer. Både Siri og Edmund flytter fra Saknevik om høsten, om vinteren går Edmund inn i en isolasjonsperiode, mens arbeidet med *Paradise Lost* vekker han til live igjen og preger våren. Når vi møter Edmund i Bergen i slutten av boka, sier han *at «det tok til å bli varmt i véret»*. Våren representerer det nye livet som følger etter en død. Våren har livet og håpet i seg. Årtidene støtter derfor analysen av AVE EVA som ei fortelling med komediens form.

Den store bibelfortellinga har komediens form, hevder den anerkjente litteraturforskeren Northrop Frye. Den starter i en god tilstand, men faller raskt ned mot et bunnpunkt. Men Jesu soning utgjør et drastisk vendepunkt. Etter dette stiger kurven igjen mot håpet om en ny skapelse.

Jeg har funnet at AVE EVA har komediens form selv om den også kan leses som en tragedie. En kan si at komedien ligger skjult under tragedien. På det ytre planet er romanen en tragedie. Men når vi går nærmere inn

i detaljer, ser vi flere momenter som peker i positiv retning. Slutten er åpen, men jeg vil hevde at det er gode grunner for å si at den ender med håp. Slik sett har AVE EVA en struktur som likner på strukturen i bibelfortellinga.

AVE EVA er ei fortelling som i stor grad er strukturert av begreper som skapelse, destruksjon, skyld og soning. Jeg mener at disse begrepene er mer enn detaljer i teksten. De er bærende fortellingslinjer. Innholdet i disse begrepene står sentralt i den bibelske fortellinga. Jeg hevder derfor at hovedlinjene i AVE EVA likner på hovedlinjene i den store bibelfortellinga.

Jeg har nå prøvd å vise dere ei mulig tolkning av en roman. Tolkninga er prega av at jeg bevisst leser teksten med bibelfortellinga som «bakteppe». Jeg vil hevde at det ikke er mulig å forstå denne og svært mange andre romaner uten dette bakteppet. En kan lett se at ord, uttrykk og små detaljer i en litterær tekst er henta fra Bibelen. Med dette innlegget ønsker jeg å vise at også de store linjene og strukturene i en roman kan være prega av den store bibelfortellinga. Kanskje kan vi si som Northrop Frye: Bibelen er den store koden og kilden til all kunst i den vestlige verden.

Jeg tror at emnet «Bibelen og litteraturen» kan være et interessant tema for tverrfaglige prosjekt- eller samarbeid. Det forutsetter kjennskap både til Bibelen og til litterær analyse, og det skal elever i videregående ha... Kast dere utpå – det er virkelig spennende!

Kathrine Moen Mahlum,
lærer i ungdomsskolen.
Adresse:
Minkveien 14, 9017 Tromsø.

Oskar Skarsaune:

Myte og realitet i kristendoms- historien

Norsk kultur er del av en større kristen kultur som bygger på grunnleggende fortellinger i Bibelen og fra kirkehistorien, og som har forstått seg selv i lys av disse fortellingene. Det er fortellingene om den gammeltestamentlige frelseshistorie, og fortellingene om Jesus; det er fortellingene om den menighet Jesus grunnla, og om denne menighets misjon og ekspansjon – fra Jerusalem til «jordens ender», fra år 30 til år 1998.

Naturlig nok har denne store fortellingen (med sine mange mindre del-fortellinger) sine helter og skurker, som alle fortellinger har. Det er også en utfordrende, ja, provoserende fortelling. Den utfordrer mennesker til tro og tilslutning, og til å endre sine liv og la seg innlemme i den historie og den menighet som fortellingen handler om. Derfor har både den store fortellingen og dens mange del-fortellinger alltid utfordret til protest og avvisning. Til kirkens fortelling har det alltid eksistert en «motrapport», til «hvitboken» en «svartbok».

Kirkens egen fortelling har nok oftest hatt en heroiserende og hvitmalende tendens. Til dette svarer ofte en «mot-fortelling» med svartmaling av de samme personer og begivenheter, og med framheving av de episoder som kirkens egen hvitbok gjerne utelater. Ofte også med tildikning av uhistoriske tolkninger og mytiske episoder som ytterligere skal vise kirkens eller kristendommens skadelighet, bakstreverske natur osv.

Noe av dette har blitt meget effektivt formidlet inn i tidens «allmenn-viten», og godtas ofte som sannhet også innen kirken selv. Så etablerte er visse av disse «sannhetene», at det gjerne vekker vantro og hoderystelse

når en historiker påpeker det uhistoriske i de påståtte begivenheter, eller det misvisende historiske perspektiv som faktiske begivenheter ofte får.

Vi skal se på fem eksempler, valgt fordi de meget ofte forutsettes som selvsagte sannheter i tidens «allmenn-viten».

Første eksempel: «Den mørke middelalder». Når et fenomen eller en hendelse i vår egen tid virkelig skal karakteriseres som brutal, uhyrlig, primitiv og lignende, sier vi at «det er som et gufs fra middelalderen». Middelalderen står for alt negativt: overtro, fanatisme, uformuft, brutalitet, meningsterror, maktovergrep, mangel på fri tanke og fri forskning, osv.

Dette perspektiv på middelalderen ble lansert av den bevegelse som bevisst ville overvinne og avskaffe viktige sider ved middelalderens kultur: renessansen. Tenkerne, dikterne og kunstnerne i renessansen ville gjenoppvekke den klassiske oldtid, og sette tiden mellom seg og oldtiden – altså nettopp «mellomalderen» – i en solid parentes, som man helst skulle glemme så fort som mulig. Renaissanceens perspektiv var her selvsagt ikke objektivt og rettferdig, men ble meget gjennomslagskraftig, og har styrt og dominert vesteuropeisk historieoppfatning omtrent til i dag. Bare sporadisk under romantikken (på begynnelsen av 1800-tallet), og for alvor i de siste tiår av vårt århundre, er middelalderen blitt «rehabilitert» som en spennende, sammensatt, og – ikke minst – uhyre kreativ epoke. Samtidig har bildet av renessansen blitt mye mer nyansert og mindre heroiserende.

Et viktig innslag i renessansen var opprø-

ret mot høy- og senmiddelalderens strenge krav til systematisk, logisk argumentasjon og bevisføring – det vi gjerne kaller «skolas-tikk». Renessansetenkerne var i mange henseender det vi – litt anakronistisk – kunne kalle New Age-tilhengere. Flere av dem dyrket kabbalistisk mystikk og magi (Reuchlin, Pico della Mirandola o.fl.). Renessansen hadde større interesse for det okkulte – og okkulte vitenskaper – enn middelalderen hadde gitt rom for. På samme måte som vi i vår tid ser protester mot den etablerte form for vitenskapelighet (for eksempel «skolemedisinen»), og en oppblomstring av «alternative» bevegelser og lærdommer, rommet renessansen et opprør mot sin tids form for skolevitenskap. Dens dom over det den gjorde opprør mot, var neppe mer rettferdig enn tilsvarende dommer i vår tid. Og renessansens rykte som den periode da moderne vitenskapelighet vokste frem eller ble foregripet, må modifieres tilsvarende. Renessansen har på mange måter et Janus-ansikt. Og middelalderen er gjennomgående langt bedre enn det rykte renessansen gav den.

Andre eksempel: Kirkens håpløse motstand mot den framvoksende naturvitenskap på 1600-tallet, illustrert ved Galilei-historien. «Han måtte jo sverge på at jorden var flat!» Historien om Galilei anvendes ofte som selve paradigmet på hvordan kirken «alltid» har forholdt seg til ny viten: den har prøvd å undertrykke den med tvang.

Først en liten sak: Kirkens debatt med Galilei handlet overhodet ikke om hvorvidt jorden var flat eller rund. Helt siden oldtiden visste de lærde at jorden er en rund kule, og det bilde av universet som ca. 100 e.Kr. ble utformet av astronomen Ptolemeus i Alexandria, ble etter hvert allmenne blant de lærde, også kirkens teologer. Det ptolemeiske system avbildet jorden som en kule i midten av universet, og de andre himmellegemene som kuler festet til roterende men usynlige «sfærer» (kuleformede skall) i stor avstand fra jorden. Middelalderens mest

brukte håndbok i astronomi, den såkalte *Almagest*, var arabernes oversettelse av Ptolemeus' klassiske sammenfatning av oldtidens astronomi (tittelen var en arabisk forvanskning av den greske *he megiste*, «Den største»).

Det striden om Galilei handlet om, var hvorvidt Copernicus' alternativ til Ptolemeus' verdensbilde kunne sies å være *bevist* gjennom Galileis forskning. Kirken hadde i høymiddelalderen adoptert Aristoteles' fysikk og Ptolemeus' verdensbilde, og fulgte den strategi i bibeltolkningen at bibelske utsagn om jord, sol og måne osv. skulle tolkes slik at de ikke kom i konflikt med gjeldende vitenskap, når denne måtte anses bevist. Da Copernicus fremsatte sitt verdensbilde med solen i sentrum (i 1543), ble dette både presentert som og oppfattet som en interessant hypotese, som vakte stor interesse også på kirkelig hold. Det samme var tilfelle da Galilei fremsatte nye argumenter til støtte for Copernicus. Ikke minst jesuittenes astronomer var interessert i Galileis forskning, fordi de i likhet med ham opponerte mot Aristoteles' fysikk. Men det kopernikanske system var ikke den eneste konkurrent til Ptolemeus'. Den danske astronomen Tycho Brahe hadde – med støtte i de mest nøyaktige observasjoner til da – fremsatt et annet alternativ: en modell med solen i bane om jorden, men de øvrige planetene i bane om solen. Jesuittene holdt på denne modellen, og lot seg fornærme av at Galilei overså eller latterliggjorde deres teorier, og dessuten forsøkte å tilegne seg noen av jesuittenes astronomiske observasjoner (bl.a. av solflekkene) som sine egne.

Også paven, Urban den 8., lot seg personlig fornærme av Galilei. Han hadde tidligere vært en av Galileis ivrige støttespillere. Galilei klarte å fornærme paven på det groveste ved å plassere et argument paven hadde nevnt (i en samtale med Galilei) i munnen på den dumme Simplicio i Galileis siste store bok om verdenssystemene. Paven var en meget forfengelig mann, og de som nå intri-

gerte mot Galilei hadde lett spill hos paven. Han mobiliserte den romerske inkvisisjon mot Galilei. Galilei viklet seg inn i selvmotsigelser og usannheter om hva han før hadde sagt. Til slutt ble Galilei dømt til å erkjenne at det heliosentriske system ikke var bevist. Straffen var husarrest, som han avsonet i palasset til en av sine nærmeste venner, erkebiskopen av Siena. De siste år av sitt liv tilbrakte han i fred og ro i sitt hjem i Firenze.

Hadde de personlige konstellasjoner mellom dramaets hovedpersoner vært andre, kunne historien lett fått en annen utgang. Det kunne blitt historien om hvordan Galilei, i allianse med pavestolen og de jesuittiske astronomene, detroniserte den aristoteliske fysikk ved Europas ledende universiteter. I alle tilfelle er Galilei-historien lite egnet som allmenngyldig paradigme på kirkens forhold til ny vitenskap.

Tredje eksempel: «Heksebålene i middelalderen». Omtrent alt det folk flest mener å vite om hekseprosessene er galt.

1) De hører *ikke* hjemme i middelalderen, men i renessansen og den begynnende nytid. I Europa er høydepunktet tiden fra ca 1580-1680 (hos oss forskjøvet med 20 år til 1600-1700). Før og etter denne 100-års perioden ble det ført få hekseprosesser (eller trolldomsprosesser, som er tidens egen betegnelse).

Frem til og med høymiddelalderen avviste den offisielle kirkelære – og dermed kirkeledelsen – troen på hekser og hekseri som overtro. Dette synet slo på nytt igjen ved inngangen til 1700-tallet, og hekse-

prosessene tok slutt nesten like brått som de begynte.

2) Den typiske heks var ikke en ung, selvstendig, gjerne enslig og vakker, og dessuten ressursrik kvinne, som gjennom alt dette utløste og provoserte seksualangsten hos munk og det kirkelige lederskap. Heksene hadde høy gjennomsnittsalder, ca en femdel var menn. De tilhørte samfunnets fattigste, mange var tiggere, de aller fleste gifte eller enker/enkemenn (den folkelige klisje om hekse som gammel og stygg kommer nok den historiske virkelighet atskillig nærmere enn den moderne forestillingen om den unge vakre kvinne). Anmeldelsene kom gjerne fra naboene i små lokalsamfunn, og rammet oftest marginale mennesker. Rettssakene ble hos oss ikke ført for kirkelig domstol, men for de vanlige domstolene. Prestene spilte i den sammenheng noen ganger ingen rolle, i

andre saker rollen som en slags åndelig sakkyndige, også under forhøret av heksene.

3) Hekseprosessenes geografiske utbredelse følger helt andre mønstre enn dem vi ville vente dersom dette var kirkelig initiert og ledet. I Roma foregikk knapt en eneste hekseprosess, i hele Italia svært få. Flest prosesser var det i isolerte fjellbygder (Alpene, Pyreneene, Norge). Et viktig sosialt stikkord synes å være: små, isolerte bygdesamfunn med sterk sosial friksjon på grunn av økonomisk nød.

Inkvisisjonen spilte i Spania en overraskende rolle: Det var undersøkelser og rapporter til en spansk inkvisitor som fikk gjort slutt på forfølgelsen av hekser i Spania! Inkvisitoren kunne avsløre at det hele bygget på overtro, og at anmeldelsene var falske.

4) I Norge er ca 870 trolldomsanklagede personer kjent fra rettsprotokollene (det virkelige tall var antakelig noe høyere), hvorav 277 ble dødsdømt og henrettet. Den reelle domsprosent var på ca 25. For hele Europa kjenner man ca 20.000 domfellelser, antakelig er det reelle tall omkring det dobbelte. Påstander om flere millioner heksebål er rent propagandistiske.

5) Årsaksforholdet bak hekseprosessene på 1600-tallet er godt belyst av flere forskere, i Norden blant annet av Hans Eyvind Næss og Gustav Henningsen. Sosiale konflikter og økonomisk nød i mindre, isolerte bygdesamfunn synes å være normalttilfellet. Dessuten tror jeg man bør legge vekt på at domstolene tok slike saker alvorlig i «hekseperioden», men verken før eller etter. Kirken har et ikke ubetydelig medansvar for at man i denne perioden på offisielt hold aksepterte en «hekselære» som gjorde at de verdslige domstoler tok hekseanklager på alvor.

Å hevde at dette fenomen på 1600-tallet avslører kristendommens eller kirkens sanne (og tidløse) vesen, og at dette kommer for dagen så snart kirken får makt, er derimot en uhistorisk meningsløshet.

selsvagt ikke til hensikt å «forsvare» de ulike kjetterforfølgelser som har funnet sted til ulike tider i kirkens historie, både i middelalderen og senere. Ut fra de verdier vi i vår tid tar som selsvagte og absolutte, lar de seg ikke forsvare.

Men som historiker vil jeg peke på at våre verdier og absolutter i stor grad er historisk betinget, og at de gradvis har vokst frem av den kristne historie i Europa (og Nordamerika). Det er i denne historien den moderne menneskerettighetstenkning har sitt opphav.

Vi bør være oss bevisst at vi tenker svært anakronistisk når vi bedømmer kjetterdommene ut fra våre begreper om menings- og ytringsfrihet. For oss er ytringsfriheten en av samfunnets absolutte verdier, og vi beskytter den om nødvendig med makt. I tidligere tider har de europeiske samfunnene hatt andre absolutte verdier, og når noen angrep dem offentlig, anså man samfunnsfreden og samfunnsordenen truet – slik vi i dag anser samfunnsfreden truet gjennom rasistisk propaganda og lignende. Også vi roper på makt mot dem som offentlig angriper eller undergraver de absolutter vårt samfunn bygger på. Men våre absolutter er andre enn middelaldersamfunnets og den begynnende nytidens.

Femte eksempel: «Hvor håpløst kirkens kvinnesyn har vært, ser man av det kjente fenomen at på kirkemøtet i Nikea ble det såvidt flertall for det syn at kvinnen har sjel.»

Dette er kort og godt en myte. Verken kirkemøtet i Nikea (325 e.Kr.) eller noe annet kirkemøte i historien har noen gang gjort noe slikt vedtak. Spørsmålet om kvinnen har sjel har aldri vært omdiskutert i kirken, og har følgelig heller ikke vært behandlet som sak på noe kirkemøte.

Man vet ikke sikkert hvilken «fjær» som er blitt til disse høns. Det kan muligens dreie seg om et lokalt fransk bispemøte på 500-tallet. Historikeren Gregor av Tours forteller fra dette møtet (i sin bok «Frankernes krønike») at én av biskopene – i en pause under

forhandlingene – spurte sine kolleger om ordet «homo» (som kan bety både menneske og mann, tilsvarende engelsk *man*) i den latinske bibel også kunne bety kvinne, som for eksempel når Jesus kalles «menneskets sønn» (*filius hominis*). Han var jo Marias, ikke Josefs sønn. Biskopene bekreftet at «homo» også kunne bety menneske i betydningen kvinne.

Hvem som i moderne tid fabrikerte og lanserte historien om kvinnens sjel i Nikea, vet jeg ikke. Noen burde finne det ut.

Kirkens kvinnesyn i størstedelen av dens historie er ellers ikke noe oppløftende kapittel. Det skyldes at kirken her, som i mange andre spørsmål, i stor grad var barn av sin tid og sin kultur, og at den patriarkalske kultur vi finner i Bibelen fikk en filosofisk-biologisk underbygning gjennom overtakelse av kvinnesynet i den gresk-romerske kultur – den kultur mange kirkekritikere ellers løfter frem som den idealkultur kirken «øydela».

Ikke i noen av de eksempler som her er nevnt, foreligger noen god grunn til å svare på kirkekritikkens «svartbok» med en tilsvarende kirkelig hvitbok. Den historiske virkelighet er her – som ofte ellers – sammensatt og nyansert, og egner seg dårlig til propagandaformål, positive eller negative. Men faktisk kan den fortellingen som ikke er i sort/hvitt, men i nyanser av grått, være vel så fargerik og spennende som sort/hvitt-versjonene.

Litteratur:

Marcia L. Colish, *Medieval Foundations of the Western Intellectual Tradition 400 – 1400*, Yale University Press, New Haven and London 1997.

Michael Nordberg, *Den dynamiska medeltiden*, Tidens Förlag, Stockholm 1984.

Alf Modvar, *Slaget om solen. Striden om det moderne verdensbilde og prosessen mot Galilei i nytt lys*, Gyldendals Fakkeltbøker, Oslo 1970.

Rivka Feldhay, *Galileo and the Church: Political Inquisition or Critical Dialogue?* Cambridge University Press, Cambridge 1995.

Annibale Fantoli, *Galileo for Copernicanism and for the Church* (2nd ed.) (Studi Galileiani 3), Vatican Observatory Publications, Vatican City 1996.

Gustav Henningsen, *Fra heksejagt til heksekult 1484-1984*, Gyldendal, København 1984.

Gustav Henningsen, *Heksenes advokat. Historiens største hekseprosess*, Delta, København 1981.

Hans Eyvind Næss, *Trolldomsprosessene i Norge på 1500-1600-tallet. En retts- og sosialhistorisk undersøkelse*, Universitetsforlaget, Oslo 1982.

Oskar Skarsaune, professor i kirkehistorie ved Menighetsfakultetet.

Adresse: Postboks 5144 Majorstua 0302 OSLO

Harald Skottene:

Kvinnen som ble grepet i ekteskapsbrudd

Narrativt arbeid med bibeltekster er en metode som har fått sterkt gjennomslag i grunnskolen KRL-fag. I den videregående skolen har en kanskje mindre erfaring med denne undervisningsmåten. Her presenteres et undervisningsopplegg over to timer som er gjennomført i fire klasser ved Grefsen videregående skole, og som innebærer et forsøk på å tilpasse den narrative metoden til dette skoleslagets elever.

I artikkelens del I forklares selve opplegget, og refleksjoner og vurderinger etter gjennomføringen blir gitt. Del II inneholder de oppgaver og tekster som ble brukt, mens del III bringer et utvalg av de elevtekstene som ble produsert.

I: Opplegg og vurdering

1: Gjennomføring

Den første timen starter med en liten kelasamtale om den lekse som har blitt gitt: å lese s.228-232 i læreboka *Mening og mangfold* og gjøre repetisjonsspørsmålene: «Hvordan kommer Jesu bevissthet om seg selv til uttrykk i Det nye testamente?» og «Hva er innholdet i Jesu forkynnelse om at Guds rike er nær?».

Hensikten med denne samtalen er at elevene får poengtert hovedtrekkene i Jesu selvforståelse og forkynnelse, slik at de gjennom dette også får kunnskap om de historiske forutsetningene som ligger til grunn for konfliktene i teksten om kvinnen som ble grepet i ekteskapsbrudd: Jesu forhold til de jødiske lærerne og hans nære kontakt med de svake og utstøtte.

Bibelteksten leses så høyt i klassen, og elevene arbeider parvis med de oppgavene

som hører til (A, se del II). De to første av disse oppgavene utdyper videre det historiske stoffet fra innledningen av timen; den siste åpner for en aktualisering ved å spørre om hva teksten kan bety i dag. Ved at en slik forsøker å bryte ned den historiske avstanden mellom teksten og elevene, er også forbindelsen over til lekse til neste time etablert. Elevene skal da selv skrive en tekst der de enten skal prøve å identifisere seg med en av personene i bibelteksten (B1-3), eller de skal skrive en moderne versjon i forlengelsen av den opprinnelig (B4-6).

Slutten av timen brukes til å introdusere denne lekse; hvis det er tid igjen av timen, begynner elevene å skrive.

I begynnelsen av den andre timen leser elevene den teksten de har produsert for minst to andre elever. Hvis noen også vil lese sin tekst høyt for hele klassen, er det fint, men ingen elever tvinges til å lese for andre. Alle tekstene leveres imidlertid til læreren for en varsom evaluering, uten at det settes noen karakter.

Etter opplesningene framføres diktet «Hun som ble grepet i hor» (C, s.206 i læreboka). Elevene diskuterer tolkningen av diktet i smågrupper, og tolkningene presenteres i samlet klasse. Timen avsluttes så med at visa «Har vi sten i våre hender» avspilles (D), og elevene prøver å få tak i budskapet i teksten, parvis eller i kelasamtale, alt etter hva tiden tillater.

2: Målsetting

Opplegget tilgodeser flere mål og hovedmomenter i læreplanen:

* Gjennom arbeidet med A blir elevene kjent med evangeliene som en av de

«viktige skriftgrupper i Bibelen» (jf.3b), de får kjenne noe av «den kristne troslæren» om Kristus (jf.4b), og de kan identifisere forsoning og tilgivelse som sentrale elementer i denne læren.

* Oppgavene under B bringer elevene i nærkontakt og dialog med teksten på en slik måte at de forhåpentligvis blir hjulpet til å «utvikle evnen til å forstå og respektere religiøse, livssynsmessige og etiske verdier», og at de dermed også kan «utvikle egne meninger og holdninger i eksistensielle og etiske spørsmål» (jf. de to siste strekpunktene under Felles mål).

* Tekstene under C og D gir elevene «eksempler på Bibelens innflytelse» på litteratur og musikk (jf.3d, se også 4. strekpunkt under Felles mål).

3: Refleksjoner

Undervisningsopplegget strekker seg fra det rent historiske møtet med teksten under A1-2 til den kirkelige formidlingen av budskapet ut fra den samme teksten i D. (Teksten her står for øvrig i Norsk Salmebok nr.709) Dette gir grunnlag for noen refleksjoner omkring forholdet mellom undervisning og forkynnelse i religionsfaget:

Noen vil kanskje mene at bare det rent historiske stoffet i A og det virkningshistoriske i C hører til innenfor fagets rammer. Mot dette kan innvendes at også teksten i D opplagt hører til bibeltekstens virkningshistorie, og derfor også hører hjemme i faget. Mest problematisk er kanskje derfor oppgavene i B som inviterer til identifikasjon og engasjement, og kanskje også til utlevering av elevenes innerste følelser og holdninger. Enkelte vil ut fra dette muligens hevde at grensen mot forkynnelse vil bli overskredet. Til dette er å svare at en av religionsfagets viktigste dimensjoner er å vekke elevenes eksistensielle engasjement; de skal bent fram «søke etter sannhet» ! (jf. 7. strekpunkt under Felles mål), og da kan selvsagt heller ikke kristendommens sannhetsmulighet holdes unna. Styrken ved fortellingsdidaktikken er dessuten den at det jo verken er læreren eller kirken som forkynner, men det er *teksten selv* (jf.oppg.A3)

som får elevene i tale. På denne måten er den i stand til å formidle mellom den rent historiske og intellektualistiske tilnærming på den ene side, og den innpåslitne forkynnende på den annen.

På den annen side kan fortellingsdidaktikken kanskje sies å ha den svakheten at den oppmuntrer til en rent subjektiv tekststopplevelse som står fjernt fra eller helt utenfor det historiske grunnlaget teksten selv hviler på. Den ene tolkningen blir like god som den annen fordi den ene opplevelsen neppe kan sies å være noe *riktigere* enn den annen. (Jf. Afdal m.fl.: s.233ff) Jo fjernere elevene står fra de religiøse tradisjonene, og jo mer preget de blir av den postmoderne relativismen, jo større er denne faren. I opplegget er det tatt hensyn til svakheten ved at elevene får feste i den historiske bakgrunnen for teksten gjennom oppgavene A1-2. Men fremdeles står de jo selvfølgelig helt *fritt* når de skal forme sine tekster i B. Og da kan de vel også få dikte like fritt som André Bjerke gjør i C når han hevder at grunnen til menneskes aggressjon overfor kvinnen var «det skuffede begjær»?

4: Vurdering etter gjennomføring

Etter at opplegget har blitt gjennomført i fire klasser, tror jeg det er riktig å si at de oppsatte målene ble nådd i rimelig grad. Engasjementet hos elevene var uten tvil størst under arbeidet med punkt A og B; tekstene i C og D vakte mindre interesse. At elevene var mest opptatt av selve bibelteksten, viste seg også i deres valg av oppgaver under B: Av de 71 tekstene som ble skrevet, var 43 svar på oppg.1-3 som gikk mest direkte på teksten. Bare 11 elever valgte de mer aktualiserende oppgavene 4 og 5, men hele 17 skrev diktet i oppg.6. Her var tilknytningen til det tekstlige utgangspunktet vanskelig å få øye på i mange av diktene. (Se elevtekst 1, del III) Elevenes tekster gir grunnlag for noen refleksjoner om dette undervisningsopplegget spesielt og den narrative tilnæringsmåten generelt:

* Positive sider ved opplegget var uten tvil at det skapte en metodisk variasjon, og

at det også engasjerer *alle* elevene, både under selve skrivingen og ved opplesningene etterpå. (jf. Dyste) Den litterære kvaliteten var selvsagt svært varierende, men en del elever fikk vist både kreativitet og humor (Se elevtekst 2 og 3).

- * Oppgavene gav mulighet for identifikasjon med ulike personer i bibelteksten, og det er her interessant å se hvordan valget av de forskjellige litterære synsvinklene førte til at ulike sider ved teksten ble tematisert: For noen dreier teksten seg om tilgivelse og takknemlighet (se elevtekst 4), for andre om moral: En skal ikke fordømme sine medmennesker (se elevtekst 5). Enkelte fokuserer på maktkampen som foregår i teksten (se elevtekst 6), mens andre ser rettferdighetsaspektet som det sentrale (se elevtekst 7).
- * Hva som styrer elevenes valg av ulike identifikasjonsfigurer og tematiseringer, er ikke så lett å avgjøre: Det *kan* selvfølgelig være slik som fortellingsdidaktikken hevder at eleven tolker bibelteksten i lys av sin egen jeg-fortelling, og at det dermed er deres dypere erfaringer, drømmer og lengsler som styrer utvalget; og at lese – og skriveprosessen dermed blir en del av deres identitetsskapende arbeid. (jf. Mogstad: s.123ff) I elevtekst 8 *kan* det da f.eks. være kjærlighetslengsel og forelskelse som styrer lesingen og tekstproduksjonen. Men jeg tror det like gjerne kan være andre langt mer trivielle årsaker som kan forklare valget, og hvilken verdi har da skrivingen som identitetsskaper? Andre forhold som styrer elevenes valg kan f.eks. være forkjærlighet for en spesiell litterær sjanger som legger føringer for tematikken, eller det kan være rene tilfeldigheter, som hva sidemannen valgte. Ulikt kjønn kan kanskje synes å ha en viss betydning fordi jentene er i overvekt på oppg.1 og 2, mens guttene er i flertall på oppg.3. Det er jo imidlertid også mange gutter som forsøker å skrive ut fra kvinnens synsvinkel i 1 og 2. («Ragnhild» i elevtekst 8 er for øvrig en gutt!), så kjønnsforskjellen kan neppe spille noen avgjørende rolle.

* Tekstene avslører også stor variasjon i elevenes engasjement i utformingen av dem.

Mange takler oppgaven som et rent plikt-løp og skriver en tekst der de nesten bare skifter ut de nødvendige pronomen for å løse oppgaven (se elevtekst 9). Jeg kan vanskelig tenke meg at skriveprosessen rører ved dypere lag i disse elevenes personlighet; til det er skillet mellom skolevirkeligheten og den personlige livsverden altfor absolutt for dem. Men jeg tror på den annen side vi heller ikke skal ha så altfor store tanker om hva et slikt skrivearbeid kan utrette for identitetsdannelsen hos de elevene som viser større evner til innlevelse i sine tekster. (se elevtekst 4) Det egentlige engasjementet behøver ikke være større hos disse, de har kanskje bare bedre forutsetninger for å greie det de oppfatter at skolekoden krever av dem: De *skal* vise engasjement, ihvertfall hvis de skal få gode karakterer!

* Bibeltekstens forutsetning for den variasjon i lesemåter og ulike tematiseringer som jeg har drøftet ovenfor, er at den er *åpen*. Det er denne åpenheten som fortellingsdidaktikken utnytter, og som kan frigjøre elevene fra en lukket og innsnevrende historisk-kritisk teksttolkning. Men på den annen side er det nettopp åpenheten som også skaper visse didaktiske vanskeligheter: Ut fra hvilke kriterier skal en f.eks. kommentere elevenes tekster når de leses høyt i klassen? Hvis tekstene her *bare* skal ses som uttrykk for elevenes bearbeiding av egne erfaringer, er det vel knapt rom for noen vurdering i det hele tatt. Slike innsteg i elevenes private rom bør en, ihvertfall etter min oppfatning, være svært varsom med. En metodisk utvei kan her være å foreta en mer nøytral *sammenlikning* av ulike tekster: Forskjellige svar på samme oppgave kan settes opp mot hverandre, kvinnens perspektiv i oppg.1 og 2 kan sammenlignes med mannens i oppg. 3, og den moderne versjonen i oppg. 4 kan sammenholdes med den opprinnelige teksten.

En eller annen form for *vurdering*, skjult eller åpen, er det likevel vanskelig å unngå, og hva da med de tekstene som har fjernet seg helt fra bibeltekstens opprinnelige mening? Er de like gode som tekster som korresponderer med den originale? Her har vel fortellingsdidaktikken alene ikke noe godt svar å komme med, og som vi var inne på under punkt 3, bør den derfor, etter mitt syn, suppleres med en historisk-kritisk tilnærming. Likevel gjenstår et didaktisk problem: Fordi jeg bevisst gav åpne oppgaver under B, forsøkte jeg å *forebygge* at elevene skulle miste kontakten med bibelteksten ved å sette dem til historisk-kritisk arbeid under A. Jeg ble jo likevel ikke særlig overrasket når en del av dem mistet originalteksten av syne, men å vurdere slike tekster negativt, følte jeg likevel vanskelig.

5: Forslag til endringer

Jeg ser ingen umiddelbare løsninger på dette problemet, men jeg mener likevel at undervisningsopplegget kan forbedres ved å foreta noen enkle forandringer:

For at alle elementene i opplegget skulle komme mere til sin rett, kunne en endre rekkefølgen på noen av dem slik de delvis fikk andre funksjoner: Jeg foreslår at den første timen, etter at gjennomgangen av lekser er gjort, *starter* med at elevene leser diktet av Andre Bjerke (tekst C). Da tror jeg at det ville fungere bedre enn nå hvor elevene nettopp har lest bibelteksten, og derfor kanskje opplever diktet som uspennende og lite nytt. Dessuten kunne kanskje diktet skjerpe appetitten på bibelteksten ved at noen av elevene nok ville kjenne til det bibelske forelegget for diktet, mens andre ville ha liten kjennskap til det. I alle tilfelle ville antageligvis nysgjerrigheten på bibelteksten kunne bli vekket, og kanskje ville også varheten for forskjellen mellom Bjerkes bibeltolkningen og en historisk-kritisk lesemåte kunne bli større. At forholdet mellom en moderne og fri tekstutlegning og en mer historiserende forståelse ble tematisert i klassesamtalen, ville sannsyn-

ligvis også få positiv innvirkning på elevenes egen tekstproduksjon, ihvertfall hvis en ser kontakt med bibeltekstens historiske grunnlag som en styrke.

Rent praktisk ville en slik omlegging av rekkefølgen føre til at en fikk kortere tid til samtalen om bibelteksten i den første timen. Til gjengjeld får en da bedre tid i den andre timen til å lese og drøfte flere elevtekster, og til å arbeide med tekst D, den «kirkelige» tolkningen av bibelteksten. Også dette ville kunne øke bevisstheten omkring forholdet mellom normative og mer subjektive teksttolkninger: Elevtekstene kunne ses både i forhold til forståelsen i den kirkelige forkynnelsen, og i forhold til bibelteksten som det historiske og litterære forelegget.

6. Historisk-kritisk og narrativ tilnæringsmåte

Likevel gjenstår det didaktiske problemet som vi har berørt tidligere: Hvordan kan en kombinere narratologiens *åpne* tolkning av bibelteksten med den historisk-kritiske tilnærmingen som *lukker* teksten om en bestemt lesemåte? Blant de norske didaktikerne som har arbeidet med den narrative tilnæringsmåten, er oppfatningene noe forskjellige i synet på hvordan denne metoden kan eller bør kombineres med den historisk-kritiske:

Sverre Dag Mogstad hevder at vi må «holde fast at begge tilnæringsmåtene er nødvendige, og at de må stå i et gjensidighetsforhold til hverandre» (Mogstad s.115, jf. også Henriksen s.66f) I hans videre utvikling av dette synspunktet er det likevel *åpenheten* som får forrang i den didaktiske anvendelsen; han virker «redd for all form for styring av lesningen av tekster.» (Afdal m.fl. s.233) Når man skal gjenfortelle bibelfortellinger, tilrår han f.eks. at man bør være «forsiktig med utvidelser av forklarende, historisk, psykologiserende eller moraliserende art. Foruten at slike innskudd forstyrrer og bryter fortellingens åpne karakter, resulterer det som oftest i at tilhøreren blir pådyttet fortellerens tolkning av fortellingen.» (Mogstad s.136).

Heid Leganger-Krogstad hevder på sin side at «Innenfor narratologien har lukking av tekster etter vårt syn blitt overfokuset.» (Afdal m.fl. s.234) I tilslutning til Sidsel Lied framholder hun at elevenes opplevelse av fortellingen bør understøttes og berikes av en refleksjon der både tekstanalytisk arbeid og kulturhistorisk informasjon om dem spiller med. (Jf. Lied s.29ff).

Som det framgår av argumentasjonen for mitt opplegg så langt, synes jeg personlig en slik kombinasjon virker mest fornuftig, ikke minst sett i lys av at våre elever i 3.klasse burde ha helt andre forutsetninger for en «vitenskapelig» tilnæringsmåte enn elever på lavere klassetrinn. Tekstanalyse er jo dessuten en innarbeidet del av norskfaget, som kildekritikken er i ferd med å bli det i historiefaget.

En annen grunn til å holde fast på den historisk-kritiske tilnæringsmåten er knyttet til det som antagelig skjer med den narrative metoden når den flyttes fra det

kirkelige rom til det sekulære, dvs. klasserommet. Å lese bibeltekster som fortellinger kan innenfor kirken åpne dem på en måte som andre mer etablerte lese måter har utelukket, og slik gi leserne «grunnlag for egen identitetsdannelse og selvforståelse.» (Henriksen s.72). Fordi lesningen skjer innenfor rammen av den kirkelige tradisjonen, vil den livstolkningen som etableres, antagelig fremdeles være av spesifikk kristen karakter. Det vil ikke være tilfellet i samme grad når lesningen skjer i klasserommet der kirkens etablerte forståelsesrammer er langt mindre kjent. Hvis bibeltekstene der skal fungere som kilder til kunnskap om hva kristendom er, bør de derfor altså også tolkes med et historisk-kritisk blikk.

For meg gjenstår likevel spørsmålet om hvordan kombinasjonen av den narrative og den historisk-kritiske metoden kan skje. Er det mulig at mine vansker med å vurdere elevenes tekster kan skyldes at de to tilnær-

mingsmåtene egentlig ikke lar seg forene? Sannhetskriteriene innenfor de to lese måtene er så forskjellige at de muligens ikke lar seg anvende samtidig på en og samme tekst. Mens sannheten for historikeren dreier seg om historisk faktisitet, har den for narratologen å gjøre med tekstens relevans for leserens erfaringer: «Fortellingens sannhet er avhengig av om den er åpen og evner og trekke tilhørerens livsvirkelighet eller livsfortelling inn i seg slik at livsfortellingen tolkes i lys av den større universalfortelling.» (Mogstad s.109). I en analyse av forgrunnsfigurene i den narrative teologien i Norden, Peter Kemp, Sven Bjerg og Johannes Sløk, skriver Nils Are Økland at «De insisterer alle på at Bibeltekstenes mening ikke primært bestemmes av den «virkelighet» de handler om, dvs. deres historiske referanse, men av selve den språklige struktur de foreligger som. Dette er et så annerledes utgangspunkt for systematisk-teologisk arbeid at det kan tales om et nytt paradigme.» (Økland s.38). Hvis dette er riktig, er det vel mye som tyder på at en del opprydningsarbeid fremdeles gjenstår også innenfor bibeldidaktikken?

II: Oppgaver og tekster

A: Kvinnen som ble grepet i ekteskapsbrudd (Joh 8,2-11)

Oppgaver:

- 1) Hvilket inntrykk av Jesus som person får du i denne teksten? Beskriv Jesus med minst tre forskjellige adjektiv.
- 2) Hva forteller teksten om Jesu selvforståelse og hans forhold til jødedommen?
- 3) Hvilket budskap mener du teksten kan ha til mennesker i dag?

B: Velg én av oppgavene nedenfor og skriv en tekst på minst en A4-side

- 1) Skriv en fortelling om kvinnens opplevelse av møtet med Jesus. Bruk jeg- eller hun-synsvinkel.
- 2) Skriv et «dagboksnotat» det du formidler kvinnens tanker etter møtet med Jesus.
- 3) Tenk deg inn i situasjonen til den av de

eldste blant de skriftlærde og fariseerne som gikk først bort. Skriv hans versjon av historien.

- 4) Lag en moderne versjon av teksten der personer og handlinger er lagt til vår egen tid.
- 5) Skriv en tekst med tittelen «Heller ikke jeg fordømmer deg». Velg sjanger selv.
- 6) Lag et dikt med tittelen «Skrift i sand».

C: Les teksten «Hun som ble grepet i hor»

Og de spurte: «Skal vi stene horen?» Men han bøyde seg og skrev på jorden.

Aldri skrev han annet noensinne enn ord om meg, synderinne!

Hvorfor skrift i jord, du gode hyrde? Lot du jorden overta min byrde?

«Den», sa han, «som selv er uten denne synd, kan kaste første sten på henne.»

Og jeg skalv av skrekk. For uten nåde var det skuffede begjær. Jeg så det!

Hatske som min egen ektemake var de menn jeg hadde vist tilbake!

«Gå, min søster. Synd så ikke mere.» Og de slapp sitt grep. Jeg fikk passere.»

Og jeg gikk. Og syndefri var horen. Men min gjeld var skrevet inn i jorden.

Fra Andre Bjerke: *En skrift er rundt oss*, 1966

Oppgave:
Tolk diktet.

D: «Har vi sten i våre hender», framført av visegruppa Sjeminit

Har vi sten i våre hender
Når vi møter den som falt
Har vi dom i våre øyne
Så vårt blikk blir hardt
Og kaldt
Har vi glemt vår egen krise

Og vårt eget nederlag
Og det regnskap vi må vise
På vår egen oppgjørsdag

Vi vil slippe våre stener
Vi vil rekke ut vår hånd
Kristus mildner våre øyne
Når han gir oss av sin ånd

Vi har alle falt i støvet
Alle trenger vi en bror
Han som elsker ber oss å prøve
Å gi varme til vår jord

Vi har alle falt i støvet
Alle trenger vi en bror
Han som elsker ber oss å prøve
Å gi varme til vår jord

(L.Nordhaug/Ø.Johnsen)

Oppgave:

Hva er budskapet i denne visa?

III: Elevtekster

Elevtekst 1.

Oppgave 6.

SKRIFT I SAND

Vakkert

Viktig

Veloverveid

Verdifullt

Veiledende

Vidunderlig

Vått

Vekk

Elevtekst 2.

Oppgave 6.

SKRIFT I SAND

Hva skrev han egentlig i sanden,
Jesus, mens han hørte folket krangle.

Var det noen kloke ord, eller spilte
han bare bondesjakk med seg selv.

Neppe noen som kan svare nå, uvitende
føtter har slettet alle spor for lenge siden.

Var det psykologisk analyse, eller bare fem

på rad som ble slettet av en kjøpmanns
sandaler

Den store boken som har svaret på det
meste,
men ikke dette. Kanskje var det ikke viktig,
han løste jo den andre saken bra og fornuf-
tig, så
hvorfors skulle han ikke greie å slå seg selv
i
bondesjakk.

Elevtekst 3.

Oppgave 6.

SKRIFT I SAND

Fra diktsamlingen: «Bibelen på spøk og
alvor»

Første gang utgitt i år 13 f.Kr.

Jesus underviste i et tempel
Han gikk foran som et godt eksempel.
Mange hadde møtt opp for å høre på hva
han hadde å si,
alle sammen, fra en til ti

Plutselig stormet en gjeng skriftlærde frem,
noen av de andre, de stormet hjem.
De skriftlærde hadde med seg en dame,
hun hadde drevet hor og navnet hennes var
Ane.

«Stein henne», ropte de høyt,
Men Jesus svarte: «Dette er vel litt drøyt»
Det er vel ikke bare henne som har syndet
her,
dere må ikke se skogen for bare trær.

«Det finnes vel en annen her som før har
vært slem,
tør han å komme frem?»
Ingen i forsamlingen torde å stå fram med
dette
men dette kunne vel Jesus gjette.

Det endte med at saken ble henlagt
bare så det skulle være sagt,
så døm ikke andre for tidlig kjære leser,
for husk at vi alle en gang må stå foran St.
Peter.

Elevtekst 4.

Oppgave 1.

Det er mørkt rundt meg, og vinden suser
forsiktig. Råe og harde menn stirrer på meg
med forakt. Min synd er blitt kjent, alle vet.
Øyne som vanligvis lyser blå, stirrer mot
meg som svarte. De virker rasende. Jeg er
redd. Jeg skjønner hva som kommer til å
skje. Vet jeg har fortjent det, men vil allike-
vel ikke straffes for det. Jeg er vel ikke
alene om å bære en synd...?

Med ett trer en ny mannskikkelse frem.
Øynene hans er blå, og de lyser i mørket.
Han ser dypt alvorlig på meg, og smiler.
Han sier noe til «de svarte øyne». Jeg får
det ikke riktig med meg. Merker bare at de
svarte øynene med ett skifter farge. De blir
blå. De ser på meg, de stirrer lenge, og for-
later så stedet. Det er bare meg og denne
underlige mann igjen.

Hvem er denne hellige mannen? Han rei-
ser seg sakte, og går mot meg. Han sier en
masse ord jeg ikke får med meg. Jeg hører
kun et ord: tilgitt. Er det mulig? Hvordan
kan min synd som for få minutter siden var
så ond at jeg skulle stenes, plutselig bli til-
gitt... og av denne mannen? Han smiler
igjen før han også forlater stedet, og jeg blir
igjen alene. Tankene strømmer, tårene ren-
ner, jeg vet ikke hvorfor og hvordan, men
jeg innser at jeg er fri. Det eneste jeg vet er
at denne mann er hellig, og at jeg er ham
evig takknemlig!

Elevtekst 5.

Oppgave 5.

Heller ikke jeg fordømmer

I det samfunnet vi lever i er det ganske van-
lig at folk fordømmer hverandre. Prestene
fordømmer folk som har en annen legning
en normen. Norge har en grunnlov som mer
eller mindre er basert på lovene og påbu-
dene i Bibelen. Og denne loven brukes når
vi dømmer lovbrøytene.

Men lærer man ikke i dag at Jesus ble
pelfestet nettopp for vår skyld. Han ble pel-
festet for at vi skal få tilgivelse for våre
synder. Trenger man da å dømme?

Hvordan kan en som selv er syndig

dømme et annet menneske. Har man egent-
lig rett til å dømme andre mennesker når
man ikke er stort bedre selv. Kristendom-
mens tro på syndefallet fører dessuten til at
alle mennesker er syndige, ergo ingen men-
nesker er skikket til å fordømme. En som
skal dømme rettfærdig må selv være uten
synd.

Men Jesus, som kristne mennesker ser på
som sin frelser ville ikke fordømme. Da
prestene en dag kom til ham med en kvinne
tatt i utroskap sa han til dem: «Den av dere
som er uten synd kan kaste den første sten».
Da gikk den ene etter den andre. Til kvin-
nen sa Jesus «Heller ikke jeg fordømmer.
Gå bort og synd ikke mere». Med dette
viste Jesus at selv ikke han ville fordømme
mennesker. Han ønsket å vise oss hvordan
vi skal være.

Elevtekst 6.

Oppgave 4.

Tidlig neste morgen samlet sekten seg i
hovedbygningen igjen. Midt i menneske-
massen sto den unge mannen som bar nav-
net «den himmelsendte». Lederne av sekten
mislikte denne mannens tilstedeværelse
sterkt. De hadde hatt alt under kontroll, inn-
til noen av medlemmene, etter å ha bevitnet
noen underlige hendelser, oppnevnte denne
jyplingen til guds sønn. For å undersøke
hans makt over sektmedlemmene, ville de
la han avgjøre en disiplinær-sak. I løpet av
natten var en kvinne grepet i å forsøke å
forsere de elektriske gjerdene som omga
leiren. De ville nå la denne Jesus avgjøre en
skjebne og de førte henne fram for han, og
leste anklagen for han. Etter at anklagen var
lest bøyde den unge mannen seg ned og
begynte å skrape i gulvet med en pinne. Da
de igjen leste anklagen og krevde en avgjø-
relse, reiste han seg og så på dem og sa:
«Den av dere som er uten synd, kan svinge
piskene». Så satte han seg ned igjen. Da for-
samlingen hørte dette gikk de bort en etter
en, lederne først. Lederne måtte bare beun-
dre denne mannens diplomatiske sans. Et
mer taktisk svar kunne han ikke funnet.
Denne manne måtte ryddes av veien så fort
som mulig. Da den ungen manne var alene

igjen med kvinnen, rettet han seg opp og spurte: «Kvinne, hvor er de? Har ingen fordømt deg?» Hun svarte: «Nei, Herre, ingen». Da sa Jesus: «Heller ikke jeg fordømmer deg. Gå bort, og synd ikke mer fra nå av!» I det kvinnen gikk bort, smilte han selvtilfreds. Han hadde avklart denne situasjonen overraskende bra. Disse menneskenes tiltro til han vokste dag for dag. Det eneste problemet som gjensto var nå å underminere de nåværende ledernes innflytelse, og så ville det være en enkel sak å overta kontrollen over denne leiren.

Elevttekst 7.

Oppgave 4.

Sola sto sent opp denne morgenen, og det var ikke virkelig lyst før alle befant seg inne i rettsalen. Dommerens klubbe smalt skarpt mot bordet tre ganger, og det ble stille. Kvinnen ble ført inn i salen, og aktoratet sa: – Ærede jury, denne kvinnen er grepet på fersk gjerning i ekteskapsbrudd. Ifølge vår lov er det forbudt, og hun må betale erstatning og miste foreldrerett over barna sine til mannen sin.

Kvinnens advokat uttalte da: – Ærede jury, min klient vil gjerne erklære seg skyldig, men jeg vil gjerne komme med noen ord til hennes forsvar. For nok er hun skyldig, ja hun ble jo tatt på fersk gjerning, men om hun bør straffes er en ganske annen ting. For hvem i dette rommet, hvem i denne jury, har ikke en gang syndet, synder som er verre enn denne min klient har gjort? Hvilken rett vil dere da ha til å dømme henne, til å miste retten til sine egne barn? Hvor mange i vårt samfunn har denne retten?

Juryen gikk så inn til sitt kammers og kom ut igjen med dommen. – Vi finner den anklagede skyldig, og hun dømmes til å betale oppreisning til sin mann, men kan fortsatt beholde en delt foreldrerett.

Elevttekst 8.

Oppgave 2.

Kjære dagbok

deg. En gruppe fariseere og skriftlærde tok meg i å være «selskapspike». Det var nok ikke vanskelig for jeg har flere av dem som faste kunder, men i dag var det en ny gærning i byen som kallte seg Gud. De ville sette han på en prøve ved å spørre om jeg burde steines. Det ville jeg sikkert blitt hvis de ikke hadde ført meg til ham. Og da jeg så ham var han jo bare sååå kjekk! Ihvertfall stoppet han dem ved å si: «Den av dere som er uten synd, kan kaste den første steinen». Det var jo kjempeklokt sagt. Han må være en av de klokeste jeg noen gang har møtt, og så har han de deilige øynene. Jeg fikk frysninger nedover ryggen da han så på meg. Han er helt skjønn. Jeg må bare finne ut hvor han bor. Noen fortalte meg at han het Jesus. Er ikke det et vakkert navn? Han er tre ganger så mye mann som den tosken Elias som jeg giftet meg med. Jeg håper han vil gå ut med meg! Og kjære dagbok, jeg tror jeg er forelsket.

Hilsen Ragnhild

Elevttekst 9.

Oppgave 1.

Jeg så de skriftlærde og fariseerne kom mot meg. Ut i fra de anklagende ansiktsuttrykkene deres, kunne jeg se at de visste alt.

De sa at jeg var grepet i ekteskapsbrudd og måtte være med dem til tempelet for å få min straff. Jeg visste jeg ikke kunne gjøre annet enn å følge dem.

Da vi kom til tempelet stilte de meg fram til en mann ved navn Jesus og fortalt hva jeg hadde gjort og at jeg skulle steines. Men isteden for å anklage meg sa han at den som var syndfri kunne kaste den største steinen på meg. Dette førte til at mennene som anholdt meg, en etter en gikk bort. Til slutt sto jeg igjen alene med den merkelige mannen. Da sa han: ingen fordømmer deg – gå bort og synd ikke mer. Så fortsatte han å skrive i sanden og lot meg gå.

Litteratur:

Afdal m.fl.: *Tro, livstolkning og tradisjon. Innføring i kontekstuell religionspedagogikk*, Oslo 1997

Dyste, Olga: «Skriving og samtale som reiskap for læring», *Religion og livssyn* 3/92, s.12-20

Henriksen, Jan-Olav: «Narrativ teologi eller dogmatikk?», *Ung Teologi* 4/96, s.63-77

Lied, Sidsel: *Jeg fant, jeg fant ... en bibeltekst. Eleven som forsker og kunstner*, Oslo 1996

Mogstad; Sverre Dag: *Fag, identitet og fortelling. Didaktikk til kristendoms-kunnskap med religions- og livssynorientering*, Oslo 1997

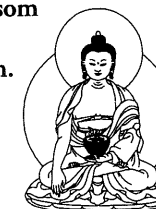
Økland, Nils Are: «Narrativ teologi», *Norsk Teologisk Tidsskrift* 1/95, s.35-42

Harald Skottene, lektor ved Grefsen videregående skole i Oslo.

Adresse: Grefsen vg. skole, Morells vei, 0487 Oslo.

Foredrag og kurs i buddhisme

Livssynslærere som ønsker å vite mer om den levende buddhismen, som supplement til informasjonen i lærebøkene, vil ha utbytte av foredrag og evt. kurs gitt av buddhistiske mestere trent i tradisjonen.

FOREDRAG:

«*The Awakened Heart*» ved Ringu Tulku, tibetansk lama. Mandag 15/6 kl. 19.00 i Håndverkeren, Oslo. Inngang fra kl. 18.00.

Entré kr. 50,-. Foredraget holdes på engelsk.

«*Entering the Noble Path*» ved Khandro Rinpoche, kvinnelig tibetansk lama.

Lørdag 1/8 kl. 13.00 i Håndverkeren, Oslo. Inng. fra kl. 12.00. Entré kr. 50,-.

Foredraget holdes på engelsk.

TRE SOMMERKURS: på Karma Shedrup Ling, kurs- og retreatsenter, Siggerudvn. 734, Ski, Buss 74 A til Boger Gård:
5.-21. JUNI - RINGU TULKU • 1.-7. AUG. - KHANDRO RINPOCHE
1.-5. SEPT. - TENGA RINPOCHE

For mer informasjon:

Karma Tashi Ling buddhistsamfunn, Bjørnåsvn. 124, 1272 Oslo
Tlf. 22 61 28 84. Faks. 22 61 26 70.
Internett: <http://www.uio.no/~kea/bf/ktl/>

Er klassen din interessert i å besøke et buddhistisk senter/tempel? Ring tlf. 22 75 11 55 (Espen Arnesen). Ønsker klassen bakgrunnsstoff om buddhismen? Kontakt Karma Tashi Ling for informasjon.

Arna Østnor

Livprosjektet - et eksempel på narrativt opplegg i etikk

Skisse til et totimers undervisningsopplegg som innledning til arbeid med etikk, jfr. Mål 6 i læreplanen.

Livet leves forlengs og forståes baklengs (Kierkegaard)

Innledende kommentarer

Noe av det som særpreger religionsfaget, er at i dette faget skal elevene ikke bara skaffe seg kunnskaper og ferdigheter, men også få en sjanse til å arbeide med de eksistensielle livsspørsmålene og tolke sine liv.

En slik tenkning om religionsfagets egenart, tar utgangspunkt i de felles mål for faget hvor det både heter

– elevene skal ha kunnskaper om etikk, innsikt i og kunne drøfte etiske problemstillinger med

utgangspunkt i prinsipiell etikk,

– de skal utvikle erkjennelse av menneskets moralske ansvar, søke etter sannhet og gjøre etisk

bevisste valg,

– utvikle egne meninger og holdninger i eksistensielle og etiske spørsmål og kunne begrunne

egne valg i dialog med andre mennesker

Skal slike langsiktige mål for menneskelig modning og vekst få noen plass i timene, må vi både våge å gripe øyeblikkenes engasjement, men også legge til rette for eksistensiell livstolkning når vi planlegger.

Begrunnelse for valg av stoff og metode

Ofte blir etikkundervisningen en diskusjon om prinsipielle spørsmål. Vi blir opptatt av å identifisere sammenheng mellom livssyn/

religion og de etiske løsningene. Dette er viktig, men det kan bli noe teoretisk og fjernt fra elevenes hverdag.

Dette opplegget er et forsøk på å gi elevene en mulighet til å tolke sine liv i et livsløp-perspektiv. På denne måten kan de moralske valgene sees i en personlig og langsiktig sammenheng. Dessuten er det et poeng at motvirke forestillingen om det ideale liv og alminneliggjøre det å ha problemer.

Teorien om at vi tolker livet inn i sammenhenger som allerede foreligger, er bakgrunn for å bruke en litterær tekst som utgangspunkt for identifikasjon rolleskriving.

Utdraget fra Johan Falkberget: Den fjerde nattevakt, er lett tilgjengelig i for eksempel tekstantologien til læreverket *Tekst og tanke*. Scenen med Gunhild og presten Benjamin Sigimund på kirkeloftet en sen septemberkveld da Gunhild sier at de ikke kan møtes mer fordi mannen hennes, David, har truet med å begå selvmord, rører ved allmennmenneskelige etiske temaer som kjærlighet og svik, skyld og ansvar. Mange elever kjenner dessuten Falkbergets roman som et eksempel på bibelsk virkningshistorie.

«Valg og vei»

Elevene får i oppgave å lese et utdrag fra Johan Falkbergets roman: Den fjerde nattevakt som forberedelse til neste time. Det dreier seg om det siste møtet mellom Gunhild og Sigismund. Utdraget står i *Tekst og tanke*, litteraturboka for VK 1 og VK 2, side 300 ff.

1. time

1. fase: Velg en av personene i teksten, Gunhild, David eller Benjamin Sigismund. Skriv

et kort dagboksnotat om dine tanker og følelser etter det som har hendt. Bruk jeg - form. Tid: 20 minutter.

2: fase: Sett dere sammen tre og tre og les dagboksnotatene høyt for hverandre.

Som avslutning på denne timen tenker jeg meg en tredje fase med samlet klasse. Hvordan denne vil forløpe, vil selvsagt være avhengig av klimaet i klassen. En kan finne ut hvor mange som har valgt de forskjellige rollene og forhåpentligvis få noen til å lese sin dagbokstekst eller si noe om hva de synes er viktig i en slik valgsituasjon. Hvis noen elever har lest hele romanen, kan de fortelle hvordan Falkberget lar romanen slutte. En annen mulighet er å la elevene starte med hjemmeoppgaven.

Hjemmeoppgave

Tenk deg inn i situasjonen til den av personene du har valgt, når han/hun er 70 år. Skriv et brev til ditt barnebarn om ditt liv. Hva har vært godt og hva ville du helst ha gjort anderledes?

2. time

Elevene leser sitt brev for to andre i gruppen.

Noen leser sine brev høyt hvis det er stemming for dette.

Samtale: Hvilket liv vil du se tilbake på? Hva betyr et langsiktig perspektiv for dine valg i de nærmeste årene?

Fokuser på kjærlighet og svik, ansvar, skyld og samvittighet, hensynet til seg selv og andre mennesker, nye muligheter når det ser håpløst ut. Igjen: Samtalen vil forløpe helt forskjellig i ulike klasser.

Etter et slikt opplegg kan en fortsette timen med andre sider av prinsipiell etikk.

Litteratur:

Maud M. Laird Stenseng: *Narrativ etikk - en kort innføring*. Religion og Livssyn, nr 4, 97
Jan Olav Henriksen: *Moralsk oppdragelse - for hodet eller kroppen?* i *Pedagogisk Perspektiv*, nr 3, 97.

Arna Østnor, lektor ved Berg videregående skole, Oslo.
Adresse: Berg vgs, John Colletts allé 106, 0870 Oslo

BOKMELDINGER

Mytologi, myter fra hele verden

Dr. Roy Willis fra universitetet i Oxford står som hovedredaktør av verket *Mytologi, myter fra hele verden*. Med seg har han hatt 20 vel anerkjente religionsforskere som hver især står ansvarlig for mytepresentasjonen fra et geografisk område. Prosjektet er ambisiøst. Man tar mål av seg til å kombinere spennende fortellinger med nødvendig bakgrunnskunnskap. Man tilstreber også å gi en oversiktlig systematisering av mytene utfra innhold og geografisk tilhørighet. Langt på vei har man nådd dette målet.

Boken har tre avdelinger. Først innleder dr. Willis med en historisk gjennomgang av ulike myteteorier med særlig vekt på antropologen Claude Levi-Strauss utlegninger om hva en myte er. Denne blir adoptert. Myte blir forstått som en anonym historie som forsøker å forklare «verdens – inkludert menneskets, samfunnets og kulturens – opprinnelse.» Videre risser han opp de problemer som er knyttet til overlevering av myter fra fjerne kilder og tider vi vet lite om. Han drøfter en mulig grenseoppgang mellom myter på den ene siden og eventyr og legender på den andre. Dette er vanskelig terreng. Både folkeeventyret og legenden kan som myten ta utgangspunkt i eller poengtere mystiske element. Roy Willis konkluderer med at en grenseoppgang er umulig. Han har derfor tatt med fortellinger som like gjerne kunne kalles eventyr eller legende, som myte. Slike grensefortellinger er det særlig mange av i japansk og øst-europeisk tradisjon. Willis kritiserer tidligere religionsforskere for en lite informativ debatt om inndelingsproblematikken. Man kan ikke bare «føle hvor grensen går», anklager han. Denne leseren skulle ønsket at Willis gikk

dypere inn i debatten selv og ikke bare «følte» at en grenseoppgang var nærmest håpløs.

I kap. to fokuserer Willis på viktige tema i mytene. Her behandles alt fra skapelsesmyter til myter om rang i samfunnet. Utvalget er bredt og interessant. Han grupperer dessuten mytene med nennsom hånd uten å unnså deres mangfold. Gjennomgangen av de ulike gruppene er instruktiv og klargjørende og egentlig svært «matnyttig» for alle som underviser i religion. Det eneste som kanskje kan skape noe forvirring er alle eksemplene fra ulike kulturer som trekkes inn. Bruken er noe overdrevet. Et godt poeng forsvinner ikke ved noen færre eksempler. En får ikke mindre tiltro til seriøsiteten heller.

Kap. tre, verdens mytografi, utgjør hoveddelen av boka. Som tittelen tilsier har man inndelt verden i geografiske myteområder hvor de ulike ekspertene er ansvarlige for fremstillingen. De følger i det store og hele samme disposisjon. Først får vi et innblikk i «stedets» mytologi rent generelt, deretter presenteres vi for viktige myter – alle med nødvendig bakgrunnsstoff og illustrasjoner knyttet til. Dette fungerer godt, skjønt en nærmere begrunnelse for inndelingen nok hadde vært på sin plass.

Boken er utstyrt med litteraturliste bakerst, inndelt på samme måte som mytografien, register og fotoregister. Forlaget bør ha ros for ikke å la sparekniven ramme slikt nødvendig utstyr. Denne boken vitner i det hele tatt om raushet. Det gjennomillustrerte verket med sine 500 fotografier av svært god kvalitet og instruktive kart og plansjer virker innbydende på leseren og gir han en liten høytidsstund. Når attpåtil språket i det store

og hele fungerer bra, blir det ikke vanskelig å kalle dette et PRAKTVERK.

Hva er så hemmeligheten ved mytenes universelle og uopphørlige appell? Willis mener det skyldes at myten registrerer og bringer videre meningen med livet i dens dypeste betydning, uten at den tvinger seg på oss, den er aldri autoritær, den snarere leker med oss og skaper nysgjerrighet.» God bok!

Dr. Roy Willis red.

Aschehoug Forlag, 1996

Til Norsk ved: Tore-Jarl Biedenberg

Elisabeth Maaleng Larsen
er lektor ved Grefsen videregående skole, Oslo.
Adresse: Grefsen vg. skole,
Morells vei 20, 0487 Oslo

Husk påmelding til EFTRE-konferansen 27.–30. august!

Tittelen er
INTO THE THIRD MILLENNIUM – RELIGION,
CULTURE AND RELIGIOUS EDUCATION IN EUROPE

Ring Marit Hallset Svare, Trondheim,
73 57 43 36 (privat) eller 73 80 52 00 (jobb)
for å bli med.

Nærmere info stod i Religion og Livssyn nr. 4/97.